Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 185 (9867) 1975 чылдың август 8, пятница

1925 чылда үндезилеттинген

Өртээ 2 көп

СЭКП ТК-НЫҢ ПОЛИТБЮРОЗУ, ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ, ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ ЕВРОПА ДИПКЕ ЧАВЫРЛЫЫШКЫННЫ БЫЖЫГЛААР БОЛГАШ ХӨГЖҮДЕР, ЧУРТТАРНЫҢ БОЛГАШ УЛУСТАРНЫҢ АРАЗЫНГА КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫ КАЛБАРТЫР ЧОРУК СОВЕТ ЭКОНОМИКАНЫ, ЭРТЕМНИ, КУЛЬТУРАНЫ УЛАМ ЫҢАЙ ХӨГЖҮДЕРИНЧЕ, СОВЕТ КИЖИЛЕРНИ КОММУНИСТИГ МЕДЕРЕЛДИГ ЧОРУККА КИЖИЗИДЕР, ОЛАРНЫҢ КОММУНИЗМ ДЭЭШ ДЕМИСЕЛГЕ ИДЕПКЕЙЛИГ ЧОРУУН БЕДИДЕР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ИДЕОЛОГТУГ АЖЫЛДЫ КАЛБАРТЫРЫНЧЕ УГЛАНГАН МОГАГ-ШЫЛАГ ЧОК КҮЖЕНИИШКИННЕРНИ НЕГЕП ТУРАР ДЕП ЧҮҮЛЧЕ БҮГҮ ПАРТИЯ БОЛГАШ СОВЕТ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРНЫҢ, БҮГҮ СОВЕТ КИЖИЛЕРНИҢ КИЧЭЭНГЕЙИН УГЛАНДЫРЫП ТУРАР.

СЭКП ТК-ның Политбюрозунда, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунда болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

ЕВРОПАГА АЙЫЫЛ ЧОК ЧОРУК БОЛГАШ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛДЫҢ ТҮҢНЕЛДЕРИНИҢ ДУГАЙЫНДА

СЭКП ТК-ның Политбюрозу, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле Чөвүлел хуралдың түңнелдерин чугаалажып көргеш, Европаның 33 күрүнелериниң, АКШ-тың болгаш Канаданың удуртукчу ажылдакчыларының төөгүде моон мурнунда туруп көрбээн ол ужуражыышкыны делегейге кайгамчык улуг ужур-дузалыг болуушкун болган, дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының чаа чадазын эгелээн, аңгы-аңгы ниитилел тургузуглуг күрүнелерниң аразынга тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның принциптерин быжыглаарының болгаш деӊ эргелиг кады ажылдажылга харылзааларын доктаадып тургузарының оруунга чугула базым болган деп демдеглээн.

Социалистиг дем каттыштырылга чурттарының эгелээн база Европаның чурттарынга, а ол ышкаш АКШ-ка болгаш Канадага деткиткен инициативаның түңнелинде чыылган күрүнелерниң ниити-европа Чөвүлел хуралы делегейниң ийиги дайынының чайлаш чок политиктиг түңнелин коллективтиг-биле үндүрген, күш дөгээр чорук болгаш «соок дайын» политиказының үре-түңнел чогун болгаш хоралыын бадыткаан. Ооң-биле кады Чөвүлел хурал тайбыңны болгаш улустарның айыыл чок чоруун быжыглаарының эргежок чугула байдалдарын тургузар талазы-биле бистиң үениң кол сорулгазын шиитпирлээринге чаа болдунар аргаларны ажыткан.

Чүс-чүс чылдар дургузунда хан төгүүшкүннүг тулчуушкуннарның аренаазы боол келген, делегейниң ийи дайыннарын чурттап эрткен Европа күрүнелериниң аразында харылзааларының ам тодазы-биле боттанып тургустунган принциптерин байырлыы-биле бадыткап чарлап, ооң-биле чурттарның аразынга чогумчалыг, найыралдыг харылзааларны хөгжүдеринче күзелдиг соруун илергейлеп турар-дыр.

Чөвүлел хуралдың ажылының чедиишкинниг доозулганы — күжениишкинниг улуг ажылдың түңнели, ол ажыл чоруп турда эвээш эвес бергелерни ажып эртер ужур таварышкан. Чөвүлел хуралдың түңнелдери — бүгүдениң санал-оналдарын болгаш эрге-ажыктарын барымдаалаарынга үндезилээш база ниити чөпшээрежилге турда чедип алдынган дугуржуушкуннарның түңнели-дир. Идеологияда болгаш ниитилел системаларында ылгалдарны чок кылбайн тургаш, ол дугуржуушкуннар бистиң диптиң бүгү улустарының эрге-ажыктарынга дүгжүп турар. Тиилекчилер болгаш тиилеттиргеннер-даа, ажыккончаалыг болганнар болгаш каражага таварышканнар-даа чок болган. Чөвүлел хурал — угаан сарыылдыг чоруктуң тиилелгези, бистиң планетавыска тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту үнелеп көрүп турар бүгү кижилерге ажыктыг болган.

Чөвүлел хуралдың түңнелинде чедип алдынган дугуржуушкуннар В. И. Ленинниң ажылдап кылганы болгаш бодунуң бүгү төөгүлүг оруунуң иштинде Совет күрүнениң камгалап келгени тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның болгаш улустар аразының кады ажылдажылгазының, тайбыңның болгаш улустарның хосталгазының принциптеринге дүгжүп турар.

СЭКП ТК-ның Политбюрозу, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң даштыкы политиктиг угланыышкынын боттандырарынга, Тайбыңның программазын ажылдап кылырынга болгаш боттандырарынга Леонид Ильич Брежневтиң шылгараңгай салыышкынын, дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынга ооң кайгамчык улуг рольдуг болганын онзалап демдеглеп турар. Чер кырынга тайбыңның дугайында могаг-шылаг чок сагыш салыышкындан болган ооң тодаргай сорулгалыг ажыл-чорудулгазы ниити-европа Чөвүлел хуралын чыылдырарынга болгаш ооң чедиишкинниг болурунга чугула ужур-дузалыг болган. Бистиң партиявыс, совет улус шак ол идепкейлиг, чүткүлдүг, шудургу ажыл-чорудулганы бедии-биле үнелеп, Хельсинкиге болган Чөвүлел хуралга Л. И. Брежневтиң кылган чугаазын бүрүн чүүлдүгзүнгенин илергейлеп турар.

Чөвүлел хурал Европага тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту боттуу-биле быжыглаарының болдунар аргаларын ажыдып турар. Күрүнелер аразында харылзааларның ооң киржикчилериниң дугуржуп алган принциптери Европаның улустар аразында харылзаалардан агрессияны болгаш күш дөгээриниң кандыг-даа хевирлерин чок кылып узуткаарынга ынаныштыг үндезинни тургузар хүлээлгелиг. Ол принциптер шагда-ла юридиктиг күш кирген чогуур байдалдарны бадыткап турар, ол байдалдар сөөлгү чылдарның дургузунда Совет Эвилели биле Францияның, ГФР-ниң, АКШ-тың, Великобританияның, Италияның, Канаданың, а ол ышкаш өске-даа хөй-хөй чурттарның аразынга ат салдынган күрүнелер аразының ийи талалыг керээлеринде болгаш өске-даа документилерде мурнунда-ла киргилээн турган болгай.

Боттарының политиктиг, социал, экономиктиг болгаш культура системаларын хостуу-биле шилип алыр болгаш хөгжүдер эргени киириштирбишаан, күрүнелерниң бүрүн эргелиг деӊ чоруунуң болгаш оларның бүрүн эргелериниң, күш дөгээр азы күш дөгеп кыжаныр чорукту ажыглавазының, кызыгаарларны, күрүнелерниң девискээриниң бүдүн турар чоруун хажыдып үревезиниң, маргылдааларны тайбың таарыштыр шиитпирлээриниң, бот-боттарының иштики херектеринче холгаарлап киришпезиниң, кижиниң эргелерин болгаш кол-кол хосталгаларын, улустарның деӊ эргезин болгаш боттарының хуу-салымын боду баш билир эргезин хүндүлээриниң, күрүнелер аразында кады ажылдажылганың болгаш улустар аразының эргелериниң талазы-биле хүлээлгелерни ак сеткилдиг күүседириниң дугайында Чөвүлел хуралдың Түңнел актызында чарлаттынган принциптер бот-боттарынга бүзүрежириниң, чурт бүрүзүнүң хостуг, хамаарышпас, тайбың хөгжүүрүнге бүзүрелиниң байдалын ук дипке тургузарынга дузалаар.

Европага тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарынга боо-чепсектиг чөңгээниң тыптып келириниң айыылын бичеледиринче угланган дугуржуушкуннуг хемчеглер база чугула рольду ойнаар.

Чөвүлел хуралдың түңнелдери Европа күрүнелериниң аразынга экономиканың, эртемниң, техниканың, долгандыр турар бойдусту камгалаарының талаларынга болгаш экономиктиг ажыл-чорудулганың өске-даа талаларынга, а ол ышкаш культураның, өөредилгениң, информацияның талазынга солчулгаларны, кижилер аразынга холбааларны калбартыры дээн ышкаш, ындыг гуманитарлыг айтырыгларга-даа бүгү талалыг кады ажылдажылганы боттуу-биле калбартырының болгаш идепкейжидериниң үндезиннерин тургузуп турар. Чурт бүрүзүнүң хоойлуларын болгаш чаңчылдарын сагып тургаш, ниити-европа хемчээлинге кады ажылдажылганы хөгжүдери Европа дипке тайбыңның болгаш айыыл чок чоруктуң үндезинин быжыглаарынга, күрүнелерниң аразынга, Европаның улустарының аразынга бот-боттарын билчир чорукту быжыглаарынга дузалаар. Өске талазында, ындыг кады ажылдажылганы хөгжүдери боттарының эргезинде турар материалдыг болгаш угаан-бодал кежиктерин улам чедиишкинниг болгаш чогумчалыг ажыглаар арганы диптиң бүгү улустарынга бээр.

Ниити-европа Чөвүлел хуралы болза «соок дайындан» чавырлыышкынче шилчииириниң херээнге, херек кырында тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның принциптерин боттандырарынга бистиң дивиске мынчага чедир кылдынган бүгү-ле эки чүүлдериниң түңнели болур. Ооң-биле кады ол болза быжыг тайбыңның болгаш улустарның амыдыралындан дайынны чайладырының оруу-биле Европаның моон соңгаар бүгү тала-биле хөгжүүрүнүң базымы болур.

Ам кол чүүл болза политиктиг чавырлыышкынны шериг талазы-биле чавырлыышкын-биле немээри болур. Ол талазы-биле эң баштайгы сорулгаларның бирээзи болза кымның-даа айыыл чок чоруунга чидириг болдурбайн, харын бүгүдеге ажыктыг кылдыр Төп Европага чепсектиг күштерни болгаш чепсеглениишкинни кызырарынче орукту тып алыры болур.

Бистиң үениң эң чугула негелделери — чепсеглениишкинни кызырарын, а ооң соонда эндере чепсегленирин соксадырын чедип алыры, чепсеглениишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринге чедирер оруктап чорууруп чедип алыры; Европа черинге шериг талазы-биле удурланышкак турар чорукту эвээжедири, Европага удурланышкак шериг блоктарының турбазын чедип алыры болур.

Чөвүлел хуралдың шиитпирлери чүгле европейжилерге улуг ужур-дузалыг эвес. Тайбың чурттаар эрге бистиң планетавыстың кижи бүрүзүнде бар. Дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкыны делегейниң бүгү районнарынга калбарар, ханылаар, нептерээр ужурлуг. Делегей байдалының шак ындыг угланыышкын-биле хөгжүүрүнге деткимче көргүзерин Совет Эвилели бодунуң хүлээлгези деп санап турар.

Черге тайбыңның быжыкканы бүгү улустарның экономиктиг болгаш социал депшилгезин хандырарынга таарымчалыг байдалды тургузар.

СЭКП ТК-ның Политбюрозу, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели Европа дипке чавырлыышкынны быжыглаар болгаш хөгжүдер, чурттарның болгаш улустарның аразынга кады ажылдажылганы калбартыр чорук совет экономиканы, эртемни, культураны улам ыңай хөгжүдеринче, совет кижилерни коммунистиг медерелдиг чорукка кижизидер, оларның коммунизм дээш демиселге идепкейлиг чоруун бедидер талазы-биле идеологтуг ажылды калбартырынче угланган могаг-шылаг чок күжениишкиннерни негеп турар деп чүүлче бүгү партия болгаш совет организацияларының, бүгү совет кижилерниң кичээнгейин угландырып турар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының даштыкы болгаш иштики политиказын шыңгыызы-биле болгаш чугаа чокка деткип тура, совет кижилер бодунуң күш-ажылчы идепкейлиг чоруун бедидип турар. Күш-ажылга чаа чедиишкиннер-биле СЭКП-ниң XXV съездизин уткуур деп олар белеткенип турарлар. Коммунистиг партияның болгаш бистиң социалистиг күрүневистиң, тендиш дивес быжыг тайбыңның, улустарның айыыл чок чоруунуң болгаш хосталгазының ленинчи политиказының үндезинин олар ооң-биле быжыглап турар.

НИИТИНИҢ МАЛЫНГА ЧЕМ БЕЛЕТКЕЛИ — БҮГҮ-НИИТИНИҢ ХЕРЭЭ

КҮШ-АЖЫЛЧЫ
АЛДАРНЫҢ
ТУГУ

«ШЫН» СОЛУННУҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР ТУГУН

бөгүн «Тоора-Хем» совхозтуң Кол Дыртыйбанга удурткан сигенчи бригадазынга алдар болдуруп көдүрген. Ол бригада 1545 центнер сигенни белеткээш, планын 61,8 хуу күүседип, чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар.

ШАЛЫПЧЫ АЙНЫҢ МУРНАКЧЫЛАРЫНГА ДЕҢНЕЖИҢЕР!

Каа-Хемде «Бүрен» совхозтуң Э. Сувак удурткан комсомолчу-аныяктар бригадазы ниитиниң малынга быжыг чемсуурну тургузар дээш Улуг-Ажыкта ажылды хайныктырган.

Бригадада 20 кижи болгаш сиген кезилдезиниң 12 трактор агрегады ажылдап турар.

ЧУРУКТАРДА: тракторист Адыяа Салчак болгаш бригадир Эртине Сувак (оң талазында). Пресстээн сигенни дажыглап турары.

А. АЛЕКСЕЕВТИҢ фотозу.

ОН ХОНУКТУУН ТҮҢНЭЭН

Бии-Хем районнуң ажыл-агыйлары ниитиниң малынга чем белеткээрин шалыпкын темпилиг чорудуп турар. Июль 6-га чедир районда 3742 тонна сиген белеткеттинген. Ол — планның 32,2 хуузу. Будук-бүрүнү 288 тоннаны боодалдап ашкан.

Малга четчир чемни белеткеп алыры дээш районнуң ажыл-агыйларының сигенчи бригадаларының аразында калбарган чарыштың сөөлгү 10 хонукта түңнелин СЭКП райкомунуң бюрозунуң болгаш райкүүскомнуң хуралынга үндүрген.

«Кызыл тараачын» совхозтуң ажыл-ишчилери мал чемин белеткээрин шалыпчы айда бедик темпилиг чоруткаш, 1091 тонна сигенни бөлүп сарааттап, планын 36,4 хуу күүсеткеш, ажыл-агыйлар аразында чарышка тиилеп, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган. «Саян» совхозтуң сигенчилери 1250 тонна сигенни белеткеп, планын 35,7 хуу боттандыргаш, чарыштың ийиги черин, «Хадың» колхозтуң кежигүннери 443 тонна сигенни кезип, планын 35,4 хуу чедиргеш, үшкү черни ээлээн.

Сигенчи бригадалар аразынга калбарган чарышка база-ла «Кызыл тараачын» совхозтуң № 2 бригадазы сөөлгү 10 хонуктуң түңнелинде тиилекчи болган. Ол бригада 382 тонна сигенни сарааттап, планын 38,8 хуу чедирген. Чарыштың тиилекчизи бригадага шилчиир вымпел-биле кады 30 акшаның шаңналын тывыскан. «Саян» совхозтуң Сесерлигде сигенчи бригадазы сөөлгү он хонукта 200 тонна сигенни белеткээш, чарыштың ийиги черин ээлээн.

Ооң-биле чергелештир «Өөк» болгаш «Шивилиг» совхозтар мал чемин белеткээрин оожум темпилиг чорудуп турар. Сиген планын айыткан ажыл-агыйлар ол-ла дараалашкаа-биле чүгле 26,3 болгаш 11,9 хуу чедирген.

К. ХЕЛИН-ООЛ,
СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

Бедик шынарлыг кылдыр белеткээр

«Ак-Туруг» совхозтуң ажылышчылары ниитиниң малынга четчир чемни белеткеп алыр дээш бо хүннерде күжениишкинниг ажылдап, сиген кезилдезин-даа, будук-бүрүнү боодалдай баглаарын-даа шалыпкын чорудуп турар. Ынчалза-жок бо чугула кампанияда таарымча чок чүүлдер бары хараазданчыг. Маңаа ындыг чижекти көргүзер болзай-дыр мен. Ак-Туруг салбырында будук-бүрү белеткээрин школачылар кылып турар. Оларның бригадири Лиза Маадыр-оол бо чылын чаа онгу класс доозкан, мурнунда ажылдап чорбаан, дуржулга чок. Ол бригадада өөреникчилер будук-бүрү белеткээринге кызымак ажылдап турза-даа, кылган ажылының шынары багай. Боодалдай баглаан будук-бүрүнү Чаш-Тал фермазының ииех кажааларының иштинге аспайн, аңаа-ла баскылаштыр бөле октагылап каан. Ынчангаш ол будук-бүрү дүдүп үрелип чыдар. Ооң ыңай сери алаанда будук-бүрү база-ла таарыштыр аспаан, кайы хамаан чок октаттынган, хүнге саргарты кадып калгылаан.

Бо четпес чоруктуң болу берген ужуру чүдел дээрге совхозтуң удуртукчуларының талазындан улустуң кылып турар ажылын хынап көрбээнинде, ажылды канчаар кылырын школачыларга айтып бербээнинде-дир. Ужуру болза школачыларга дуржулгалыг кижини бригадир кылдыр томуйлаар турган.

Саргара каткан болгаш карарты дүдүп калган будук-бүрү мал чеми болур хоолулуг шынарын чидирер. Ынчангаш ону белеткээринге үндүрген хөй түңнүг акша-хөреңги халас баар. Чижээ, бир тонна будук-бүрү белеткээринге сигенден-даа хөй — 36 рубль чарыгдааттынып турар. Ону белеткээриниң технологиязын шын эвес кылып турарындан база ажылдың шынарын хынап, контрольдавайн турарындан боодалдаан хөй будук-бүрү хейде-ле үрелип калган.

Будук-бүрү белеткекчилериниң ажылын организастап турары сула. Улуг-Хем ортулуунга будук-бүрү белеткээр 7 кижилиг звено ажылдап турган. Совхозтуң удуртукчулары оларга барбаан. Ооң-даа дора чүве болза оларны белеткээн будук чүдүрер машина-биле хандырарын уттуп турары болур. Ол звенога беш хонук дургузунда машина келбээн, ынчангаш кескен будук-бүрү үрелип калган.

Мал чемин белеткээриниң чугула кампаниязынга четпестер турбас ужурлуг. «Ак-Туруг» совхозтуң дирекциязы айыткан четпестерни чайладыры күзенчиг.

К. КОМБУ.
Улуг-Хем району.

БИСТИҢ ЛЕНИНЧИ ПАРТИЯВЫСТЫҢ ДАШТЫКЫ БОЛГАШ ИШТИКИ ПОЛИТИКАЗЫН СОВЕТ УЛУС ИЗИИ-БИЛЕ ДЕТКИП, ЧҮҮЛДҮГЗҮНҮП ТУРАР

ТАЙБЫҢ МӨҢГЕЖИЗИН

Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле Чөвүлел хуралдың түңнелдерин, аңаа СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган чүүлдерни деткээн митингилер, хуралдар Таңды районнуң колхоз, совхозтарында, албан организация, бүдүрүлге черлеринде эртип турар.

«Революцияның чалбыышы» совхозтуң МТМ-зинге болган митингиге комбайнёр Павел Чистобаев сөс ап чүве чугаалааш, мынча дээн:

— Ниити-европа Чөвүлел хуралының чедиишкинниг доозулганынга колзаниң ажыл-ишчилери бистер улуу-биле өөрүп тур бис. Ол хуралга хүлээп алдынган Түңнел акт тайбыңны быжыглаарының херээнге улуг ужур-дузалыг. Коммунистиг ниитилелди тургузуп турар совет кижилерге, бистерге, тайбыңдан эргим чүве чок. Ол улуг чыышка эш Л. И. Брежневтиң чугаазы дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырары, тайбыңны быжыглаары дээш демисежип турар бүгү чурттарның болгаш улустарның хөделиишкининге программа болуп турар. Ынчангаш бис партияның болгаш Совет чазактың тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиказын чүректиң ханызындан деткип тур бис. Совхозтуң механизаторлары дүжүт ажаап алыр техниканың септелгезин дүрген доозкаш, чаа дүжүттү чидириг чок ажаап алырын, ооң-биле Төрээн чурттуң күчү-шыдалын быжыглаарын хүлээнип тур бис.

Комбайнёр Александр Соломинников база-ла ону деткээн.

Ол ышкаш митингилер совхозтуң гаражынга, Краснояр фермазынга база болгулаан.

Район төвү Бай-Хаакта септелге-тудуг эргелелинге болган митингиге шеверлекчилер бригадазының бригадири Анна Галушина сөс алгаш, мынча дээн:

— СЭКП Төп Комитеди, ооң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев болгаш Совет чазак тайбыңны быжыглаар дээш могаг-шылаг чок ажылдап турар. Ооң тодаргай херечизи Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле Чөвүлел хуралдың чедиишкинниг доозулганы-дыр. Ол болза чер кырынга тайбыңны быжыглаарынга улуг салыышкын болур. Бистер, ажылчыннар, төрээн партиявыстың иштики болгаш даштыкы политиказын бүрүнү-биле чүүлдүгзүнүп деткивишаан, тайбыңны күш-ажылывыс-биле быжыглаар дээш улам күжениишкинниг ажылдааш, доозукчу чылдың планнарын хуусаа бетинде ажыр күүседирин хүлээнип тур бис. Тайбың улам-на мөңгежизин!

Ындыг хуралдар болгаш митингилер районнуң ажыл-агыйларында үргүлчүлеп турар. Ажылчы чоннар партияның тайбыңга ынакшылдыг политиказын чүректиң ханызындан деткээнин илергейлеп турарлар.

С. НАДЫЛ,
СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң инструктору.

АЖЫЛЧЫННЫҢ СӨЗҮ

— Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң болгаш ооң ТК-зының Политбюрозунуң иштики болгаш даштыкы политиказын изии-биле деткип тур мен — деп, коммунистиг күш-ажылдың бүдүрүлгези — республика типографиязының өрүлге цегиниң ажылчыны коммунист Допчун-оол Кызыл-оол сөрук кириишкин-биле чугаалаан.

Эш Л. И. Брежневтиң Финляндияның найысалалы Хельсинкиге Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле Чөвүлел хуралга чугаазын кады ажылдап турар эш-өөрүнге ол улуг сонуургал-биле тайылбырлап турар.

— Делегейниң бурунгаар депшилгелиг бодуун кижилери-биле бир домей, ук Чөвүлел хуралдың ажылының түңнелдеринче улуг кичээнгейни салып турар мен — деп, эш Допчун-оол чугаалады. Ол тоску беш чылдың сөөлгү чылының планныг онаалдаларын күүседипкен болгаш июль айның бүдүрүлге планын 110 хуу күүсеткен.

О. ӨПЕЕН.

ЧУРТТУҢ ШӨЛДЕРИНДЕ

ССРЭ-ниң Төп Статистика Эргелелиниң медээзи-биле алырга, августуң дөртке чедир тараа болгаш тараа-бобы (кукуруза чокка) культураларын 53 миллион гектардан — оларны тараан шөлдүң 43 хуузун кескен боор турар, 50,6 миллион гектарның тараазын бастырган.

Россия Федерациязының механизаторлары 32,9 миллион гектарның тараа болгаш тараа-бобы культураларын кескен. Украинаның ажыл-агыйларында бо ажыл шиитпирлиг үе-чадазынче кирген. Ында тараа шөлүнүң оннуң тоску кезиин ажаап апкан. Барык ол бүгү шөлдүң тараазын бастырган боор турар.

Букурузаны силос кылдыр ажаап алыр ажыл кидин-түлүктеп турар. Бүгү чуртта ону 4,1 миллион гектардан ажаап алган. Бо ажыл Узбекистанның, Казахстанның, Киргизияның, Грузияның, Прибалтиканың ажыл-агыйларында база эгелээн.

Лён-долгунецти баштайгы чүс муң гектар шөлден ажаап алган. Колхозтар болгаш совхозтар ону ажаап алырынга техниканы улам калбаа-биле ажыглап турар. РСФСР-ниң ажыл-агыйларында 63,1 муң гектардан лённу кескен. Оларның 40 муң гектарын комбайн-биле ажаап алган.

Колхозтар болгаш совхозтар ажаап алыышкын-биле чергелештир шөлдерни чарып турар. Амгы үеде 9,4 миллион гектар аңгыс черни андарган. Ол дээрге эрткен чылдың бо үезинде турганындан дыка хөй-дүр. 26 миллион гектар черни күзүн чажып тарыыр культураларга шуут белеткээн боор турар.

(СЭТА).

«ИНРЫБПРОМ—75»

ЛЕНИНГРАД. Гаваньда делгелге хоорайжыгажының туктар азар черлеринде Европаның, Азияның болгаш Американың 22 чурттарының туктарын көдүрген. Делегей океанының балыын база өске-даа продуктуларын тыварының болгаш сайзырады ажылдап кылырының амгы үе чепсектериниң «Инрыбпром-75» дээр тускайжыткан делегей делгелгези ында ажыттынган. 300 ажыг даштыкы фирмалар болгаш каттыжыышкыннар ында киржип турар.

(СЭТА).

В. В. ГРЯЗЕВТИ ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ХҮНДҮЛЕЛ БИЖИИ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Партия органнарынга хөй чылдарда үре-түңнелдиг ажылдааны дээш база төрүттүнгенинден хүнүнден бээр 50 харлааны-биле холбаштыр СЭКП обкомунуң ниити килдизиниң инструктору Василий Васильевич **ГРЯЗЕВТИ** Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
Секретары С. КРАСНЫЙ.

КЫЗЫЛ хоорай, 1975 чылдың август 7.

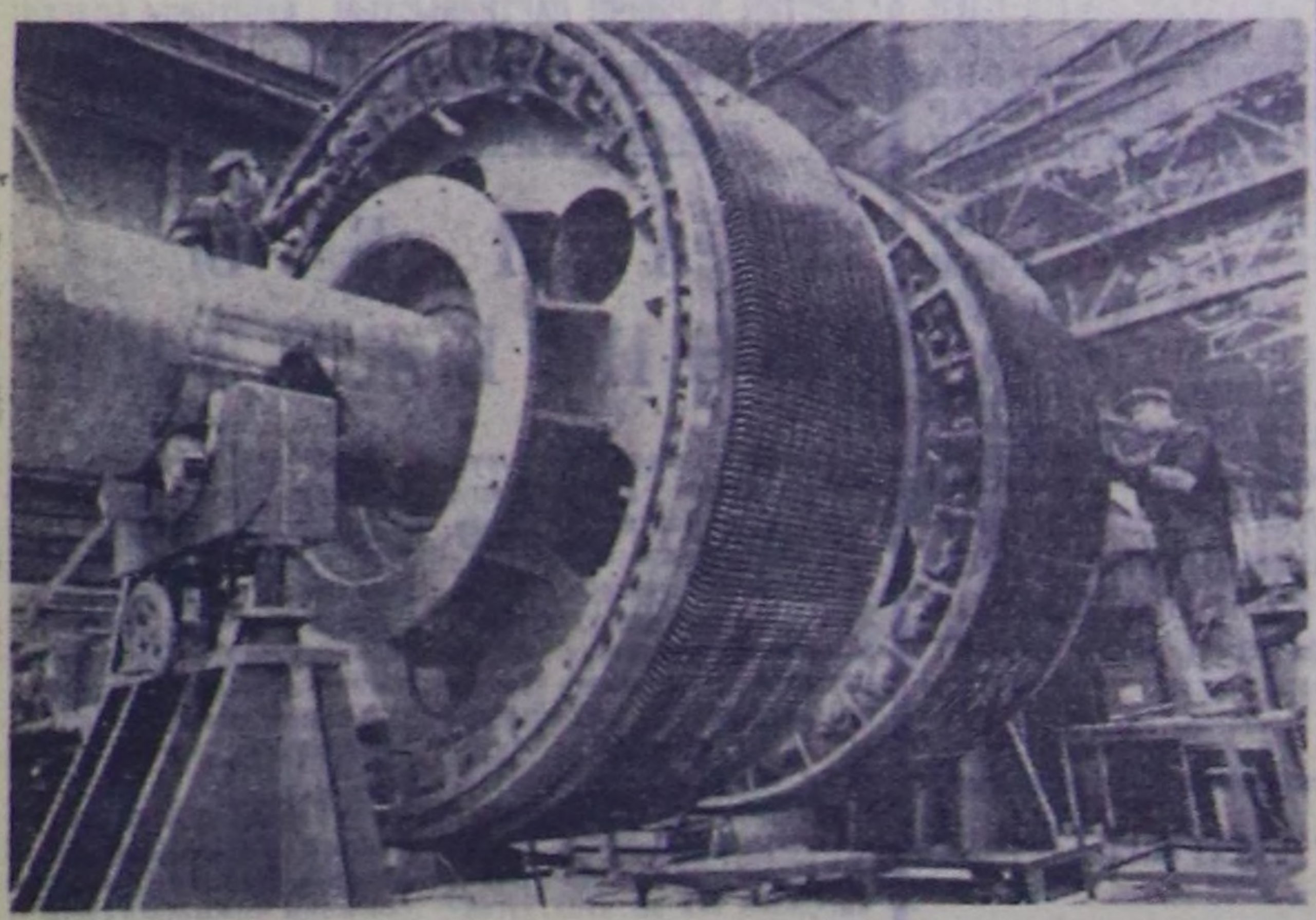

ЛЕНИНГРАД. Балтийниң С. Орджоникидзе аттыг судно кылыр заводунуң кол бүдүрүлге черинде белеткеп турар атом күжү-биле ажылдаар «Сибирь» деп дош чарар судноның хүртүлерин хөделдирер үш эң нарын моторларын «Электросила» бүдүрүлге каттыжыышкынының коллективи кылып турар. Ол каттыжыышкынның ажылчыннары балтийжилерниң эгелекчи саналын деткивишаан, ол эң-не улуг дээн чаа судноңу СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажыттынарынга чедир сугже эжиндирип киирер аргалыг болзун дээш болдунар-ла бүгү чүүлдерни кылып турар.

ЧУРУКТА: «Электросила» бүдүрүлге каттыжыышкынының турбогенераторлар кылыр цегинде атом-биле ажылдаар «Сибирь» судноңуң моторунуң өзээниң демир удаазыннарын долгаарынга белеткеп турары.

М. БЛОХИННИҢ фотозу.

Тывада эртем-шинчилел лабораториязы

1974 чылдың сентябрьда ССРЭ-ниң Эртемнер академиязы Тывага экономика лабораториязын ажыдар дугайында доктаалды хүлээп алган. «Тыва АССР-ниң бүдүрүкчү күштериниң хөгжүлдезиниң айтырыгларын, оон минералдыг чиг-эдиниң экономиктиг үнезиниң, а ол ышкаш Тываның чонунуң амыдырал-чурталгазының деңнелин болгаш күш-ажылдың социал-экономиктиг айтырыгларын шинчилээр талазы-биле Тываның экономика лабораториязының эртем ажылының кол угланыышкыннары болдурар» деп, ол доктаалда демдеглээн.

Бо лабораторияның эртем-шинчилел ажылдарының кол уг-шии Сибирьниң, оон иштинде Тываның улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң оруктарын (үр хуусаада планнаашкын) тодарадыры-биле холбашкан. Амгы үеге чедир бистиң республикада улус ажыл-агыйының боттуг уг-шии эки тодараттынмаан, ынчангаш 20—25 чылдар эрткен сөөлүнде оон ажыл-агыйы кандыг угланыышкынныг болурул — Тывага үлетпүр азы кезээ ажыл-агый колдаан турар бе дээрзин шиитпирлээри эргежок чугула айтырыг болуп турар.

Мындыг байдал Тываның улус ажыл-агыйын эртемге үндезилеп, оон хөгжүлдезин доктаамал өөренип көрүп турар эртем-шинчилел организациязының чогундан база хамааржыр. Республикага чайгы үеле кээп ажылдап турар экспедициялар кыска хуусаа иштинде ажыл-агыйның чылдан чылче хөгжүлдезин, оон онзагай байдалдарын эки билбес, ынчангаш үр хуусааның дургузунда улус ажыл-агыйының эртемге үндезилеттинген планын тодаргайы-биле тургуспайн турар. Оон-биле чергелештир ол экспедицияларның чогаадып кылган ажылдарын долузу-биле ажыглавайн, амыдырал-биле холбаштырбайн турарындан база дыка хөй чүүлдер чедир көрдүнмейн турар.

Лабораторияның эртем-шинчилел ажылының угланыышкыннары-биле холбаштыр оон составында экономиктиг шинчилелдерниң бир бөлүү, геология талазы-биле шинчилелдерниң база бир бөлүү ажылдап турар.

1975 чылда лабораторияның эртем ажылдакчылары мындыг ажылдарны кылыр: Тыва АССР-ге демир-орук тудуунуң дугайында шинчилел ажылының баштайгы кезиин, Сибирьге улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң моон соңгааргы сорулгаларының методиктиг программазының кезиинден Тывага хамаарышкан айтырыгларны, азы тодаргайлаарга, Тыва АССР-ниң бүдүрүкчү күштериниң хөгжүлдезиниң кол уг-шииниң үр чылдарда сорулгаларын, а ол ышкаш полиметаллдарның, мөңгүн суунуң, алдынның, кобальтының Тываның девискээринде нептерээнин чуруп көргүскен карталарны тургуаар. Оон аңгыда бистиң ажылдакчыларывыс Барыын, Мурнуу-Барыын, Төп Тывада, демир-орук оруу эртер черлерде казымал байлактарны, орук тудар черде бойдустуң байдалын өөренип көөр талазы-биле дөрт экспедицияны организастаан болгаш ол экспедициялар ам ында ажылдап турар.

Тываның экономиказының хөгжүлдезиниң оожум темпилериниң бир чылдагааны (чамдык кижилер ону кол чылдагаан деп санап турар) Тывада демир-оруктуң чогу, чурттуң өске областар база крайлары-биле республиканың транспорт талазы-биле кошкак харылзаазы-биле холбаштырып турар. Ынчангаш лабораторияның бо чылдарда эртем-шинчилел ажылын демир-орук тудуунуң айтырыгларын өөренип көөрүнче угландырган. Бир эвес демир-оруктү тудуп алыр болза, Тываның улус ажыл-агыйының сайзыралы кончуг дүргедээр, бойдустуң чаа-чаа байлактарын ажыглалче киирер болгаш Тыва сайзыраңгай үлетпүрлүг республика апаар дээр кижилер -база бар. Ынчалза-даа Тывада бар байлактарны ажыглалче киирерингe үндүрген чарыгдалдар бистиң кожаларывыстың (Иркутск область, Красноярск край, Бурят АССР) шак ындыг чарыгдалдарындан эвээш, Тываның байлаа оон үнелиг дээрзин санап көргүзери чугула. Чижээ, Тывага демир-орук оруу орулгалыг болзун дээш, Тывадан чыл бүрүде 6-дан 12 миллион тонна чедир чүъкту үндүр сөөртүр апаар. Ам бистиң республика 1 миллион тонна хире чүъкту үндүр сөөртүп турар. Ынчалза-даа бир эвес коргулчунну, цинкти, хөвар болгаш өңнүг металлдарны, хөмүр-дашты хөйү-биле ажыглалче киирип, оларга үндезилээш чаа-чаа үлетпүр бүдүрүлге черлерин тургузуп, оларның продукциязын үндүр сөөртүр болза, демир-орук оруу орулгалыг болур.

Амгы үеде Тываның дат тывыштыг бүдүрүлге черлерин, келир үеде республикага тудуп болгу дег үлетпүр бүдүрүлгелерни минералдыг чиг-эт-биле хандырар дугайында шинчилел ажылдарын лабораторияның геология бөлүү кылып турар.

Келир үениң бүдүрүлгелерин каяа, кажан база канчаар хуваап тургузарыл, оларны үр перспективада канчаар сайзырадырыл, үлетпүрлүг хөгжүлдениң социал салдары чоннуң амыдырал-чурталгазынга кандыг дээштиг болурул, үлетпүр бүдүрүлгелерни ажылчыннар-биле канчаар хандырарыл, чеже ажылчыннар херегил, ол ажылчыннарны кайын алырыл—чурттуң өске республикаларындан бе азы тыва кадрларны өөредип өстүрүп алыр бе, чаа байлактарны ажыглап турар черлерде улустуң амыдырал-чурталгазының байдалы кандыг болурул дээш оон-даа өске хөй-хөй айтырыгларны экономика бөлүү өөренир.

Амдызында лабораторияда күш улуг эвес, ында 7 эртемден шинчилел ажылдарын чорудуп турар: минералогия эртемнериниң кандидаттары К. С. Кужугет, В. И. Лебедев, В. В. Зайков, инженер-геологтар В. И. Гречищева, В. Г. Тюлькин болгаш экономист А. Д. Бегзи олар. Мындыг эвээш кижилер Тываның экономиктиг хөгжүлдезиниң бөгүнгү бүгү айтырыгларын хары угда, кыска хуусаада шиитпирлептер дээр болза шын эвес апаар. Амдызында бистер боттарывыс кужувус шаа-биле кол чугула айтырыгларны шиитпирлээр дээш экспедицияларны организастап, янзы-бүрү санаашкын ажылдарын кылып турар бис. Бистиң бо ажылдарывыстың эртем талазы-биле удуртукчулары академиктер А. Г. Аганбегян, В. А. Кузнецов, экономика эртемнериниң докторлары В. И. Смирнов, Р. И. Шнипер олар болур.

Эртем-шинчилел ажылын кылып чорудары кончуг нарын болгаш берге, ынчалза-даа солун. Бодувустуң шинчилекчи ажылывыс-биле бистиң чуртка коммунизм тургузуушкунунуң ниити херээнге киржир дээш шыдаар шаавыс-биле ажылдаар бис.

К. ШАКТАРЖЫК,
Тывада эртем-шинчилел лабораториязының эргелекчизи.

Политиктиг өөредилге чылынга уткуштур

АКТИВ ШКОЛАЗЫ

Партияның XXIV съездизиниң, СЭКП ТК-ның оон соондагы Пленумнарының партия организацияларының дайынчы арга-шинээзин, идей-теоретиктиг деңнелин база ажыл-агыйжы чоруун бедидер талазы-биле салган сорулгаларын күүседир дээш «Тыва кобальт тудуг» эргелелиниң парткому чамдык хемчеглерни боттандырып келген. Ук сорулганы күүседиринге партия активиниң өөредилгези улуг рольду ойнап турарын эрткен өөредилге чылдарының түңнели көргүскен.

Партия чырыдыышкынының 1974—75 өөредилге чылында парткомнуң чанынга парторганизациялар секретарьларының болгаш оларның оралакчыларының чыл хуусаалыг школазы ажылдап турган. Аңаа ниитизи-биле 48 кижи өөренип кыштаан.

Школаның өөредилге планынга марксчи-ленинчи теорияның, партия тургузуушкунунуң айтырыгларын, партия организацияларының политиктиг болгаш организакчы ажылының эки дуржулгаларын колдады киирген. Школаның дыңнакчылары эге организацияның ажыл-агыйын болгаш ажыл планын тургузары, партия бөлүктериниң ажылының характери, партияның XXIV съездизиниң негелделеринге дүүштүр коллективтерге масса-политиктиг ажылды организастаары, ажылда педагогиканың болгаш психологияның элементилери, партийжи даалга — коммунистерниң политиктиг идепкейин көдүрериниң, принципиалдыг чоруун бедидериниң чугула хевири дээш оон-даа өске айтырыгларны ханы сайгарган.

Ниитизи-биле 7 кичээл эрттирген бис. Оларның бирээзин № 18 геология партиязының парторганизациязының ажык хуралынга анализтээринге тураскаатан. 1975 чылдың январь 27-де боол эрткен ол хуралга үш айтырыгны чугаалашкан: оон мурнунда боол эрткен партия хуралының хүлээп алган доктаалының күүселдезиниң дугайында парторганизация секретары эш Захаровтуң дыңналдазы, комсомол организациязының болгаш месткомнуң ажылының дугайы.

Хурал доостурга, партия активиниң школазының дыңнакчылары хуралды белеткээниниң болгаш эрттиргениниң дугайында анализти кылып, санал-оналдарын солушкан. Дыңнакчылар хурал ниитизи-биле бедик деңнелге, ажыл-агыйжы байдалга эрткен деп үнелелди кылган.

Школа дыңнакчыларының бир кичээлин бо партия эге организациязынга парткомнуң организастап эрттиргени таварылга эвес. Чүге дээрге металлургтар суурунуң коллективтеринде эки ажылдыг эге организацияларның бирээзинге ол санадып турар. Оон секретары Е. Захаров коммунист бүрүзүнүң бот-идепкейин, авангардчы ролюн бедидер дээш бүгү айтырыгларны коллективтиң күжү-биле шиитпирлеп турар. Партия хуралдарын эрттирериниң болгаш белеткээриниң талазы-биле эки дуржулга бо организацияда чыгдынган. Хуралдың эгезинде секретарь моон мурнунда хүлээп алдынган шиитпирлериниң күүселдезиниң дугайын информастап бээри мында чаңчыл апарган. Кол айтырыгны сайгаргаш, тодаргай доктаалды хүлээп албышаан, ында айыттынган хемчеглерни кажан, кымнар күүседирин айтып каар. Даразында хуралды белеткээр кижилерни ол-ла хуралдан тодарадыр.

Ажылды мындыг аянныг тургусканындан парторганизацияның коллективке ат-алдары улгаткан. Коммунистерниң кылыр деп шиитпирлээн айтырыы ыяп-ла боттаныр дээрзинге коллективтиң бүгү кежигүннери долу бүзүрелдиг.

Хову-Аксында 4 парторганизацияда 6 бөлүк бар. Группоргтар база-ла аңаа өөренип турган.

Партия активиниң мындыг янзылыг өөредилгезин моон соңгаар-даа уламчылаары планнаттынган.

А. КРИСАН,
парткомнуң инструктору.

Кунгаа Шавы — Таңды районда «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң хойжуларының бирээзи. Мал ажылынга ол 20 чыл болган. Сөөлгү каш чылды улаштыр К. Шавы социалистиг хүлээлгезин ажыр күүседип, эки ажылы дээш совхоз дирекциязынга каш удаа демдеглеткен.

Хоочун хойжу 1973 чылда төрүүр чүс хойдан 98 хураганны, бир хойдан 3,6 кг дүктү алган. Эрткен чылын ол 101 хураганны, бир хойдан 3,9 кг дүктү алган. Тоску беш чылдың доозукчу чылында малчынның көргүзүү база эки.

Хойжу бо хүннерде кышка белеткенип, кыштаан септеп турар.

ЧУРУКТА: хойжу Кунгаа Шавы.

А. МОНГУШТУН фотозу.

Өөреникчилер хүлээп алырынга белен

КОМИССИЯ ХҮЛЭЭП АЛГАН

Школаларга чаа өөредилге чылы эгелээринге чедир санныг хонуктар арткан. Тускай күрүне комиссиялары чер-черде школаларны хүлээп ап чорупт турар. Чаа өөредилге чылынга белеткелдиң дугайын чугаалап бээрин солуннуң корреспондентизи **Улуг-Хем районунуң эргелекчизи С. Х. Ондардан** дилээн, оларның беседазын моон адаанда парладывыс.

— Бистиң районда үш эге, сес чылдың он, сес ортумак школа бар. Школаларның чаа өөредилге чылынга белеткелин хынап, хүлээп алыр комиссия бо айның эгезинден бээр шупту школаларга барган. Шупту школаларны комиссия хүлээп алган. Ак-Туругтуң кадыкшылга школазында капитал септелгени чорудуп турар, ол школада септелге ажылдары ам-даа уламчылавышаан. Чаа өөредилге чылының бетинде школа белен болу бээринге бүзүреп турар бис.

Бо чылгы септелге ажылдарында чүнү демдеглеп болурул дээрге элээн школаларны печка одаарындан чылыдылга системазы-биле одаар кылдыр шилчиткенивис болур. Хайыракан сес чыл школазын, Булун-Терек ортумак школазының интернадын, Ак-Тал школазында бир бажыңны дээш өске-даа черлерде чылыдылга системаларын кылган.

Чаа өөредилге чылынга белеткелди чедиишкинниг чоруткан школа коллективтери база бисте бар. Ийи-Тал сес чыл школазы (директору В. Бавуу-Сюрюн), Хайыракан школазы (директору К. Кыргыс) чаа өөредилге чылынга белеткелди шынарлыг кылганнар.

Школаларны одаар чүүл-биле хандырары база чугула айтырыгларның бирээзи. Район ниитизи-биле 3550 тонна хөмүр-дашты, 3500 кубометр одаар ыяшты белеткеп, сөөртүп алыр планныг, 2550 тонна хөмүр-дашты сөөртүп эккеп алган. Артканын амдаа эккеп турар. Оттулар ыяшты эрткен чылдың кыжынында-ла белеткеп кылгаш, тус-тус школалар чанында дүжүрген.

Тус-тус школаларның спорт шөлдери, школаның участоктары дээн чергелиг айтырыгларже база кичээнгей салган. Бөдүүн хевирлиг спорт шөлдери школа бүрүзүнде бар. Шагаан-Арыгның № 1, 2, Торгалыг сес чыл школазы ышкаш коллективтерниң школа чанының участоктары черле багай эвес. № 2 школаның бүдүрүлге бригадазы «Улуг-Хая» совхозтуң баазазында ногаа бригадазын тургузуп алган, эки ажылдап турар. Школачылар күш-ажылчы чаңчылдарга өөренип ап, эки дыштанып турарлар.

Районнуң школаларынга бо чылын кээп ажылдаар ужурлуг аныяк башкыларның башкылыы кээп эгелээн. Оларга оран-бажыңны таарыштыр тургузары ышкаш айтырыглар база чугула дээрзи чугаажок.

Уругларны ном-дептерлер-биле хандырарынче сагыш салып турар бис. Номнарны орнажыр ажылды чоруткан. Бо талазы-биле бергедээшкиннер эвээш болур деп бодап турар бис.

Улуг-Хемниң школалары өөреникчилер хүлээп алырынга барык белен.

250 МИЛЛИАРДТЫ

БРАТСК. (Иркутск область), (СЭТА-ның корр. М. Совепко). Августуң алдыда бодунуң ажылдап эгелээниинден бээр 250 миллиард киловатт-шак электри энергиязын Братск ГЭС кылып үндүрген. Ол болза 1958 чылда чурттуң бүгү электри станцияларының ажылдап үндүргениинден хөй-дүр.

Ангара хемде электри станциязын ол улуг бүдүрүлге девискээриниң комплекизиниң чүрээ деп адап турары-даа чөптүг. ГЭС-тиң чиик өртектиг энергиязы-биле Братсктиң аллюминий заводу болгаш ыяш ажыл-агый комплекизи, Коршуновскиниң даг байлаа арыглаар заводу-даа ажылдап турар. Братск ГЭС-тиң тогу Усть-Илимниң суг күжү-биле ажылдаар электри станциязын тудуп, ажыглалга киирериңге дузалаан. Оон баштайгы дөрт агрегаттары электри энергиязын кылып үндүрүп турар. Шаанда ээн курут чыткан Ангара чоогунуң тайга-сыннарында чаа хоорайлар — Братск, Усть-Илимск, Железногорск-Илимский өзүп турар.

Агрегаттарны чаартыр, дериг-херекселдерниң ажыглалының идегелдиин бедидер болгаш энергия курлавырларының ажыктыын улгаттырар талазы-биле беш чыл иштинде кылган ажылдың түңнелинде Братсктиң энергетиктери күш-ажылчы улуг чедиишкиннерни чедип алган. Бир ай мурнунда электри станциязының коллективи электри энергиязы ажылдадып үндүрер талазы-биле беш чыл планын болгаш бо чылдың социалистиг хүлээлгезин күүседипкен.

Амгы үеде Братсктиң энергетиктери СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар кылдыр шалыпчы ёзу-биле ажылдап турарлар.

КӨДЭЭГЕ КАДРЛАР

Приморьеде тараа культураларын кидин-не ажаап ап турар. СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар кылдыр шалыпчы ёзу-биле ажылдап турарларның аразында—Приморье крайның профтехөөредилге эргелелиниң училищелеринге белеткээн аныяк механизаторлар база хөй.

Техника, агрономия болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң өске-даа адырларының талазы-биле ханы билиглиг механизаторларны көдээ профессионал-техниктиг он училищелерниң белеткеп үндүрүп турарын СЭТА-ның корреспондентизинге дыңнаткан. Ол училищелер тоску беш чылдың дургузунда безин 13.200 бедик мергежилдиг ажылчыннарны өөредип үндүрген боор турар.

Аныяк оолдар, кыстар ол училищелерге боттарының профессиязындан аңгыда ниити ортумак эртемни база ап турарлар. Училищелерниң эргезинде бүдүрүлге өөредилгезиниң класстары бар. Оларны эң чаа өөредилге херекселдери-биле, техниктиг чүүлдер-биле хандырган. Училищелерниң трактор паргында ийи чүс ажыг машиналар бар. Оларның аразында күчүлүг Т-150 болгаш К-700 деп тракторлар база бар.

Н. МОИСЕЕВ,
(СЭТА-ның корр.).

ВЛАДИВОСТОК.

Коммунист дугайында чугаа

КҮШТҮГ КҮЗЕЛ БҮТКЕН

АК-ДОВУРАКТА «Тыва даг-дүгү» комбинаттың арыглал фабриказында комсомолчу аныяктарның № 5 ээлчээ бар. Бо ээлчег социалистиг чарышка тиилекчи болуп, эрткен бирги кварталдың бүдүрүлге планын 103, а ийиги кварталдың 107 хуу күүсеткен. Ээлчегде ажылдап турар кижи бүрүзүнүң кызымаккай күш-ажылындан ниити чедиишкин тургустунар. Ылаңгыя ол бүгү ээлчегниң технологу, улуг таарыштырыкчы Кызыл-оол Иргиттен шуут хамааржыр.

Кызыл-оол Борашовичиниң дугайында фабрикада бедик мергежилдиг, дуржулгалыг ажылчын, аныяктарның билдилиг кижизидикчизи деп чугаалажып турар. Ындыг макталга, хүндүткелге чедир оон эрткен оруу үр, белен эвес болган. Оон күш-ажылчы базымнары он үш чыл бурунгаар Ак-Довурактың баштайгы тудугларынга эгелээн.

Он үш чыл—кижиниң амыдыралынга эвээш эвес үе. Оон баштайгы чылдары Кызыл-оолга уттундурбас. Көдээ школага өөренип турган -кадарчы оол чер көрүп, чон-биле таныжып, аралажыр дээн күзели-биле өскен-төрээн Мөңгүн-Тайгазындан бир-ле дугаар үнүпкени ол. Ынчан ол Тээли суурга келгеш, бодунуң сеткилинге таарыжыр ажыл тыппаан. Комсомол райкому Ак-Довуракче ажылдап чоруур аныяктарга путёвка берип турар деп чугаа дыңнааш, Кызыл-оол ол-ла дораан аңаа четкен. А каш хонганда аныяк оол Ак-Довурактың тууйбу кылыр черинге өөреникчи ажылчын бооп кирип алган. Чажындан хөй мал аразынга өскен оолдуң амыдыралынга чаа үе-чада эгелээн. «Оон кедизи кандыг болур ирги, өскен төрээн черим каггаш, өске черде келдим» дээн шолук сеткил-даа бодаттынып келир. Ынчалза-даа бүгү-ле чүве эки чаагай болган. Үр болбаанда өөреникчи разрядтыг ажылчын апарган. Оон соонда ол-ла черге ийи чыл хире мотористеп ажылдаан.

ЧАА ТУТТУНУП, өзүп орган аныяк хоорайга ажылдаары-биле келген кижилерни янзы-бүрү ажыл-ишчи мергежилдерге өөредир курстар ажыттынып тургулаан. Кызыл-оол монтажниктер курузун дооскаш, үшкү тудуг-монтаж эргелелинге монтажниктеп ажылдап эгелээн. Хүлээнген ажылынга кызымак, биче сеткилдиг аныяк оолду удаваанда чолаачы курузунга өөредип чоруткан. Ону дооскаш, чолаачылап чорупт турда, даг-дүгү арыглаар фабриканың баштайгы ээлчээн ажыглалга киирипкен. Ынчан Кызыл-оолдуң дөспес сагыш-сеткили база катап хайныгып, фабрикага бедик сорттуг даг-дүгү арыглаарынга киржир изиг күзелин илереткен. Ол бедик сорулганың айбызы-биле Кызыл-оол Иргит дериглер таарыштырыкчызы болурунга өөренип алгаш, фабрикага ажылдай берген тыва аныяктарның баштайгы отрядының кежигүнү болган.

Ээлчегниң ажылчыннары янзы-бүрү мергежилдерниң кижилерин каттыштырып турар. Бодунуң ажылдап турар черинге чедиишкинниг болур дизе, өске эш-өөрүнүң ажылыжының уг-шиин чүгле билир эвес, а харын эки шиңгээдип алыр ужурлуг деп бодал-биле ол ээлчегде өске мергежилдерни база-ла шиңгээдип, душкан кижиниң орнунга ажылдай бээр болу берген. Сөөлүнде барып ээлчегде ажылчыннарның хөй кезии холушкак мергежилдиң кижилери болу бергенинге Кызыл-оолдуң ол эгелекчи чоруу база-ла салдарлыг болган. Бодунуң кол мергежилин — дериглер таарыштырыкчызының нарын, харысалгалыг ажылын ол оон бээр солуваан. Чылдар эртикени-биле арга-дуржулганы, бедик мергежилди база-ла чедип алган. Кызыл-оол Иргит ам беш чыл улаштыр улуг таарыштырыкчы болуп ажылдап турар. Оон-биле кады харысалга база улгаткан. Мурнунда чүгле чаңгыс бодунуң ажыл-ижи дээш харыылаар турган болза, ам ээлчегде өске үш таарыштырыкчыларның ажылын база удуртур. оон шынары дээш харысалгалыг болу берген.

АЖЫЛДЫҢ техниказы чыл-бүрүде нарыыдап, депшилгелиг аргаларны бүдүрүлгеге калбаа-биле шиңгээдип турар. Алды класс дооскан кижиниң курстарга алган билии амгы улуг бүдүрүлге черинге чедиишкинниг ажылдаарынга четпес болбайн канчаар. Кезээде бир-ле чүвеге өөренип ап чаңчыккан оол хоорайда ажылчын аныяктарның кежээки школазының 7-ги клазынга өөренип эгелээн. Өг-бүлелиг, ажы-төлдүг-даа болу берген. Комбинаттан ол чаа бажың база алган. Үш чыл иштинде ол Постоянный биле Ак-Довурак аразынга кежээ өөренип чорупт келген. Ажылдан улаштыр школаже, школадан ажылче-даа чоруптар, ээлчеглиг ажылдың кижизинге ол амыр эвес херек.

1971 чылда Кызыл-оол Борашович өг-бүлениң хереэжен ээзи Алдын-кыс-биле сүмелешкеш, кежээки политехникумнуң бирги курузунга өөренип кирип алган.

— Ак-Довуракка келгеш кезээде-ле өөренип келген-дир силер, аңаа чүү чүве салдарлыг болганыл?— деп Кызыл-оол Иргитовичиден айтырарга, ол мынча дээр:

— Бистиң комбинатта мээң чаңгыс чер чурттугларым, кончуг эки оолдар бар. Олар —ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады Седип Алдын-оол биле Саая Холай-оол суглаа-дыр. Кайызы-даа манаа шагда-ла кээп ажылдап, тускай эртем чедип алган. ам кончуг эки ажылдакчылар, бүдүрүлгеге командирлери болу бергилээн оолдар чүве. Бо өөрүмнүң салдары, үлегер-чижээ мензэ улуг дуза болган дизе, частырыг болбас.

Оон өөредилгези ам дооступ турар. Даг-дүгү арыглаарының чажыттарын шиңгээдип алган аныяк тускай эртемниг оол билиин ажылынга билдилии-биле ажыглап турар. Ак-Довуракка он ажыг чыл иштинде чурттап келгеш, оон элээн каш чаа мергежил өөренип ап келгени ол.

Кызыл-оол Борашович Иргитти даг-дүгү арыглаар фабриканың коммунистери бодунуң хүрээлелинге чеди чыл бурунгаар хүлээп алганнар. Ол ам чүгле эки бүдүрүлгечи эвес, а идепкейлиг хөй-ниитичи. Аныяк коммунист фабриканың партия болгаш комсомол организацияларының бирозунуң хоорайда улусчу контроль бөлүүнүң кежигүнү. Комсомол комитединиң даалгазы-биле ол фабрикада ажылчын аныяктарның өөредилгезин харылап турар.

ЧООКТА чаа Кызыл-оол Борашович-биле ужуражып, оон фабриканың комсомолчу-аныяктарының өөредилгезиниң дугайын айтырган мен.

— Бистиң фабрикада ажылчыннарның 60 хуузу аныяктар. Ийиги ээлчегниң ажыглалга киириптерге ол сан оон-даа көвүдээр ужурлуг. Олар шупту ажыл-биле өөредилгезин холбап турар улус—деп, ол чугаалап орду.—Эрткен чылын кежээки школага 42, техникумга 57 кижи өөренип кыштаан. Оон аңгыда ай санында янзы-бүрү мергежил билиглериниң курстарын хөй-хөй кижилер ай санында доозуп турарлар.

— Партияның XXV съездизинге кандыг белектерлиг ужуражыр деп тур силер?— деп, ынчан оон база айтырган мен.

—Бодум хуумда ГПТУ дооскан дөрт аныяк кижини ажылга өөредир, ээлчегниң чүгле бедик шынарлыг даг-дүгү бээрин, бүгү дериг-херекселдерниң үрелиишкин чок ажылдаарын хандырар, планны ай санында доктаамал 105 хуудан ажыр күүседирин чедип алыр хүлээлгелиг мен—деп, ол харыылады.

Оон бодунуң социалистиг хүлээлгелеринге берген сөзү ажыл-иш-биле чыл санында карышпайн келген. Биче сеткилдиг, ажыл-ишке сундулуг бөдүүн коммунист Кызыл-оол Борашович Иргиттиң күш-ажылчы оруу ындыг. Оон ажыл-ишчи чедиишкиннери чазак шаңналдары-биле демдеглеттингилээн. Ол чуртта даг-дүгү арыглаар бүдүрүлге черниң ажылчыннарының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының каш дакпыр тиилекчизи. Ыраккы Мөңгүн-Тайганың оглу — ажылчын коммунистиң күштүг күзели ынчаар бүткен.

Ч. МАНДЫЫНЧЫ.

Стахановчу шимчээшкинниң дөртен чылынга

Күш-ажылчы маадырлыг чорук эгелээн черде

Иваново область. 40 чыл мурнунда Донбасс шахтёру Алексей Стахановтуң кылган делегей рекордунуң дугайында медээ бүгү чуртту шыва алы берген турда, Вичуга хоорайның аныяк аргыкчылары Евдокия биле Мария Виноградовалар 26 станоктан 40, а ооң соонда 144, 216 болгаш 284 станокка ажылдаарынче бир дугаар шилчээннер. Ол дээрге пөс-таавы үлетпүрүнге делегей рекорду болган, ол он-он муң аргыкчыларны хей-аът киирипкен. Чаа методтарны нептередири, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери дээш мурнунда кажан-даа көстүп көрбээн чарыш чуртка калбарган.

...Виноградоваларның ажылдап турган Ногин аттыг аргылда фабриказынга оон бээр хөй хөй чүүлдер өскерилген: чаа дериглелер тыптып, машиналарның дүргеделдиг болуру көвүдеп, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедип, продукцияның шынары экижип келген. Чүгле чаңгыс чүүл — баштайгы беш чылдарның күш-ажылчы чаңчылдарынга шынчы чорук өскерлиш чок арткан.

Ам ол бүдүрүлге черлериниң коллективи чартык чылдың программазын хуусаазындан үш хүн мурнай күүседип доосқан, бир миллион метр пөстү немей бүдүрүп үндүрген.

Фабрикада стахановчу чаңчылдарның судалы хүн-бүрүде эскертинип турар. Ол социалистиг чарыштың чаа хевирлерин дилеп тыварындан, чаа-чаа эгелээшкиннерниң төрүттүнүп үнеринден илерел турар.

Евдокия болгаш Мария Виноградоваларның ажылдап турган цегинде тос мурнакчы аргыкчылар бирээзи-ле норма ёзугаар ээлчегде 40 станокка ажылдаар турган 100 станокту хандырарынче шилчээн, барык-ла муң метр пөстү немештир кылып үндүрүп турар. Виноградоваларның чедип алганы күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң деңнели ам 62 хуу ажыр бедээн.

Хандырылганың бедиткен зоназынче шилчилгезин мурнакчы аргыкчылар СЭКП-ниң XXV съездизинге болгаш стахановчу шимчээшкинниң 40 чылынга бараалгадып турар.

Мурнакчыларның инициативазы бүдүрүлге черинге бодунуң чылга онааштыр алган хүлээлгелерин эде көөр арганы берген. Беш чыл планын октябрь 26-га чедир күүседип доозарын шиитпирлээн. Чыл төнчүзүнге чедир немей кылдынып үнер продукция — 13,5 миллион рубльдиң белен пөстери болгаш аргыглары болур.

ЧУРУКТА: фабрика директорунуң оралакчызы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры А. И. Малентьева школаның «Үежилер» деп күш-ажыл отрядының кежигүннери, тоску класстың бүдүрүлгеде практика эртирип турар өөреникчилери-биле беседа кылып тур.

И. ДЫНИННИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ЭДЧ: ЭНЕРГЕТИКАНЫҢ ДЕСКИ ХӨГЖҮЛДЕЗИ

Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүннери чурттар 1974 чылда 1 триллион 300 миллиард киловатт-шак электроэнергияны бүдүрүп үндүрген.

Социалистиг дем каттыштырылгазы энергетика чиг-эдиниң бүгү хевирлериниң бойдус курлавырлары-биле байлак. Ынчалза-даа энергетика курлавырлары девискээр аайы-биле дески эвес мөөңнеттинген. Бистиң чуртувустуң одалга-энергетика курлавырының 80 ажыг хуузу Урал ындында, нургулайында Чөөн Сибирьде. Энергетика курлавыры Кубала аажок эвээш, Чөөн Европаның социалистиг чурттарының хереглелин ында курлавыр хандырып шыдавас.

База бир чидиг айтырыг болза электроэнергетика бүдүрүп турар чер-биле ооң хереглекчизиниң аразының ыраа болуру. Ооң ужурундан күчүлүг энергоагымны чүс-чүс, муң-муң километр ыракче чорудуп турар. Чөөн Сибирьниң энергиязын чурттуң Европа кезээнче болгаш социалистиг дем-каттыштырылгазының чурттарынче ынчаар дамчыдып турар.

ЭДЧ кежигүнү чурттар нефть, газ чергелиг одаар чүүлдерниң курлавырын тывар, шинчилээр талазы-биле ажылдарны калбартып турар. Ооң-биле чергелештир ол чурттарның дыка хөйү боттарының одалга-энергетика баазазын хөгжүдеринге Совет Эвилелинге даянып турар.

Сөөлгү 15 чылда акы-дунма чурттар Совет Эвилелинден одаар чүүлдү болгаш энергия алырын алды катап улгаттырган. 1971—75 чылдарда ССРЭ-ден ЭДЧ кежигүнү чурттарже нефть сөөртүрү ооң мурнундагы беш чылдыындан дыка улгаткан болгаш ол 138 миллион тоннадан 243 млн. тонна четкен, бойдус газын — 8 миллиард кубометрден 33 миллиард, электроэнергияны — 14 миллиард киловатт-шактан 42 миллиард чедир өстүрген.

Ооң ачызында ол чурттар чүгле энергетика курлавырларынга хереглелди хандырган, одалга-энергетика балансызының байдалын экижидеринге дузалаан эвес, а материалдыг бүдүрүлгениң амгы адырларын — нефть болбаазырадыр болгаш нефть-химия үлетпүрүн хөгжүдер аргалыг болган.

Дем каттыштырылгазының чурттарынга одаар чүүл бээр дээш бистиң чуртувус улус ажыл-агыйының тывыш адырларының хөгжүлдезинче хөй хөреңгини салып турар. Ынчаарга тывыш адырынга салган хөреңги болбаазырадылга ажылынга салган хөреңгиден үр үеде эгиттинмес дээрзи билдингир. Күрүнелер аразының экономиктиг харылзааларының төөгүзүнге мындыг байдал кажан-даа туруп көрбээн: даштыкы чурттуң экономиказының хөгжүлдезинче сагыш салып, бодунуң чиг-эт, одаар чүүл курлавырын Совет Эвилелинден өске кандыг-даа чурт ол хире хөйнү бербейн турар.

ЭДЧ-ниң шугуму-биле энергетика адырында улуг хемчээлдиг интеграция хемчеглерин боттандырып турар. ЭДЧ-ниң XI сессиязының шиитпирин ёзугаар каттышкан «Мир» деп энергосистема ам 11 чыл дургузунда чедиишкиннииг ажылдап турар. «Мирде» Болгарияның, Венгрияның, ГДР-ниң, Польшаның, Румынияның, Совет Эвилелиниң болгаш Чехословакияның энергосистемалары каттышкан. Күрүнелер аразының электроэнергия дамчыдар бедик вольтулуг шугуму-биле чүгле эрткен чылын безин 20 миллиард квт-шак электроэнергияны дамчыткан. Ол чорук энергосистема-биле каттышкан чурттарның энергияга хереглелин хандырарын экижиткен. «Мирниң» ачызында күчүлүг чаңгыс аай блоктарлыг улуг электростанцияларны тудар арга тургустунган. Ол база ажыктыг. Чүге дээрге капитал салыышкыннарын эвээжедир болгаш тудугнуң хуусаазын кызырар, электроэнергия бүдүрүп үндүреринге чарыгдалдарны эвээжедир арганы берип турар.

ЭДЧ-ниң XXVIII сессиязы «Мир» каттыжыышкынының баазазынга ЭДЧ-ниң Европада кежигүннери чурттарының Чаңгыс аай электроэнергетика системазын тургузарынче кирер дугайында чугула шиитпирни хүлээп алган. Бо талазы-биле ажылдың эгези салдынган: ЭДЧ кежигүннери чурттарның киржилгези-биле 750 киловольт бедик күжениишкинниг Винница (ССРЭ)—Альбертирша (Венгрия) аразының электри дамчыдар шугумун тудуп эгелээн. Ол тудуг 1978 чылда доостур ужурлуг.

Амгы үеде ядро энергиязын үлетпүрге ажыглаары улуг ужур-дузалыг. Эрткен чылын социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарынга 2 миллион 300 муң киловатт күчүлүг ядро энергиязын бээр объектилерни ажыглалга киирген. Козлодуй хоорайда баштайгы болгар атомнуг станция ажылдап эгелээн. ГДР-ниң Балтий далай эриинде «Норд» деп атомнуг электростанцияның (АЭС) ийиги блогу долу күчү-биле ажылдай берген. Кольскиниң АЭС-те ийиги блок база ажылдап кирипкен. Ленинград АЭС-тиң бир миллион киловатт күчүлүг баштайгы ээлчээн ажыглалга дужааганы дээрге эртемденнерниң, төлевилекчилерниң, тудугжуларның болгаш монтажчыларның улуг тиилелгези болган.

Өске-даа черлерге тудар ядро күжү-биле ажылдаар станцияларның төлевилелдерин кылып турар. Ол станциялар удавас Венгрияга болгаш Чехословакияга, Польшага болгаш Румынияга, Совет Эвилелинге, Болгарияга болгаш ГДР-ге энергияның кол судалдары болу бээр. Үеже хандыр көөр болзувусса, бо чүс чылдың төнчүзүнде атомнуг электростанциялар улус ажыл-агыйының электроэнергияга болгаш чылыгга хереглелин хандырар кол бүдүрүлгелер болу бээр.

Амгы үеде социалистиг чурттарның атомнуг электростанцияларын Совет Эвилелиниң дузазы-биле тудуп турар, ол бүдүрүлгелерниң дериг-херекселдери база совет боор турар. Ынчаарга ядро энергетиказын шапкын хөгжүдеринге акы-дунма чурттарның үлетпүр адырлары улам идепкейлиг киржир апаар.

Социалистиг дем каттыштырылгазының чоргааралы — нефть дамчыдар «Найырал» деп шугум. Ону ВУР-нуң, ГДР-ниң, ПУР-нуң, ССРЭ-ниң, ЧССР-ниң демниг күжү-биле туткан. Эрткен чылдың төнчүзүнде ол шугумнуң ийиги ээлчээ ажыглалга кирген. Ам ол шугумну дамчыштыр ССРЭ-ден социалистиг чурттарже чылда-ла 50 миллион тонна нефтини аксып чорудуп турар.

Акы-дунма чурттар бистиң газывысты база ап турар. ЭДЧ кежигүннери чурттар бойдус газын тып турар. Оренбург областан Совет Эвилелиниң барыын кызыгаарынга чедир газ дамчыдар шугумну кыска хуусаада тудуп доозар шиитпирни хүлээп алган. Ол шугум Европада социалистиг күрүнелерниң газ дамчыдар четкизинге тутчур.

ЭДЧ органнарында специалистер социалистиг күрүнелерниң 2000 чылга чедир энергияга болгаш одаар чүүлге хереглелиниң кандыг байдалдыг болурун өөренип көрүп турарлар. Бо талазы-биле кады ажылдажылганың чаа саналдарын, перспективаларын тодарадырының шудургу болгаш демниг, чогаадыкчы ажылы калбарган.

Социалистиг дем каттыштырылгазының улус ажыл-агыйының келир үези таарымчалыг, ону энергия болгаш одаар чүүл-биле хандырарының перспективазы чогумчалыг. Бистиң кады ажылдажылгавыс социалистиг интернационализмге, дең эргеге болгаш бот-бодун хүндүлежир чорукка, национал болгаш нийти-эрге-ажыктарны шын дүүштүреринге үндезилеттинген.

Алексей ОБОРОТОВ.

ССРЭ-ниң ЭДЧ-де Доктаамал төлээзиниң чөвүлекчизи.

(ПМА).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ТАЙБЫҢ ПРОГРАММАЗЫНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

ВАРШАВА. (СЭТА). ПКАП ТК-ның Политбюрозу болгаш ПУР чазааның Президиуму каттышкан хуралынга Хельсинкиге болган Чөвүлел хуралга ПУР-нуң делегациязының отчёдун дыңнаан. Хурал соонда чарлаттынган медеглелде онзалап демдеглээни болза, Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле Чөвүлел хуралдың чедиишкиннииг болганы — социалистиг дем каттыштырылгазының политиказының, хамыктың мурнунда СЭКП-ниң XXIV съездизинге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң илергейлеп тодаратканы Тайбың программазының кайгамчык улуг чедиишкини-дир. Ооң-биле кады ол болза, биртээ Хельсинкиге ат салдынган документилерниң утка-шынары Европаның бүгү улустарының эрге-ажыктарынга дүгжүп, делегей хемчээлинге шылгарангай ужур-дузалыг боор турар төлээде, Чөвүлел хуралга киришкен бүгү күрүнелерниң чедиишкини болур.

Чөвүлел хуралдың шиитпирлерин Польша бүгү Европа дипке шылгарангай шиитпирлер кылдыр санап турар деп, медеглелде чугаалап турар. Ол шиитпирлер доктаамал тайбың чорукту быжыглаарынга, а ол ышкаш улустар аразының боттуг кады ажылдажылгазын улам ыңай хөгжүдеринге таарымчалыг чаагай байдалдарны тургузуп турар.

Европаның 33 күрүнелериниң, а ол ышкаш АКШ-тың болгаш Канаданың удуртукчуларының ужуражылгазынга хүлээп алдынган шиитпирлер күрүнелерниң аразында харылзааларның шуптузун каттыштыр хаара тутпушаан, Европада политика-девискээр талазы-биле тургустунган байдалдың үреттирип болбазын бадыткап турар.

Чөвүлел хуралдың шиитпирлериниң Польшаның амыдыралчы эрге-ажыктарынга дүгжүп турарын бадыткавышаан, ПКАП ТК-ның Политбюрозу болгаш ПУР чазааның Президиуму бодунуң эвилелчилери болгаш өңнүктери-биле кады ол шиитпирлерни сагыыр база оларны амыдыралга бүрүн боттандырарының херээнге чайгылыш чок ажыл-чорудулганы кылыр деп, Польша Улус Республиканың күзел-соруун илергейлеп турар. Ол чорук польша улустуң тайбынга ынакшылдыг чүткүлдериниң боттаарынга бараан болур, чуртту хөгжүдер, Польшаның күжүн болгаш бүгү поляктарның чаагай чоруун быжыглаар дээн чогаадыкчы күш-ажылынга дузалаар.

ПКАП ТК-ның Политбюрозу болгаш чазактың Президиуму Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле Чөвүлел хуралдың үшкү чадазынга польша делегацияның ажыл-чорудулгазын база мурнуку чадаларга болгаш үре-түңнелдиг ажылдарга Польшаның төлээлекчилериниң киржилгезин бедик-биле үнелээн.

Политбюро болгаш чазактың Президиуму польша делегациязының Хельсинкиге Чөвүлел хуралга киришкен чурттарның төлээлекчилери-биле чугаалажыышкыннарының чоруп турганы-биле база түңнелдери-биле таныжып көрген деп, медеглелге оон ыңай чугаалап турар. Польша таланың ол чугаалажыышкыннарга илергейлээн туружу бүрүн чөптүг деп көрдүнген, ооң-биле кады чугаалажыышкыннарның түңнелдери чуртка ажыктыг болган деп демдеглеттинген. Политбюро болгаш чазактың Президиуму Польша биле ГФР-ниң делегацияларының аразынга Хельсинкиге болган чугаалажыышкыннарның түңнелдерин бадылаан.

Хуралдың киржикчилери АКШ-тың президентизи Дж. Фордтуң ПУР-га аян-чорук кылып чоруп турганының болгаш оон түңнелдериниң дугайында информацияны база дыңнааннар. ПКАП ТК-ның Бирги секретары Э. Герек биле АКШ-тың президентизи Дж. Фордтуң ат салганы кады кылган медеглел, а ол ышкаш чугаалажыышкыннар боор турда хүлээп көрдүнген чүүлдер польша-америк харылзааларның хөгжүлдезинге улам ыңайгы чугула депшилге боор турар деп, хуралдың киржикчилери онзалап демдеглээн. Медеглелде бо бүгү болза ПУР биле АКШ-тың аразынга янзы-бүрү талаларга кайы-кайызынга ажыктыг кады ажылдажылганы калбартырынга дузалаар дээрзин демдеглээн, Дж. Форд-биле чугаалажыышкыннар аңгы-аңгы политиктиг системаларлыг чурттарның Хельсинкиге Чөвүлел хуралдың үндезини болган тайбың кожа-хелбээ догуннаарының идеязын практикага боттандырарының үлегер-чижээ болур деп айтып турар.

Г. ВИЛЬСОННУҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ЛОНДОН. (СЭТА). Хельсинкиге болган нийти Европа Чөвүлел хуралы делегейниң ийиги дайынын чурттап эрткен болгаш ооң соонда үре-түңнел чок чорулдаэлерни соксадырының эргежок чугулазын бүзүреп көрген күрүнелерге кады ажылдажылганы ооң бүгү-ле хевирлеринге хөгжүдеринче угланган бодунуң хөделиишкининиң болгаш хүлээлгелериниң дугурушкан кодекизиниң үндезининге чаа болгаш тургузукчу харылзааларны дилеп тыварының аргазын берген деп, Англияның премьер-министри Гарольд Вильсон чугаалаан.

Хельсинкиге болган дээди деңнелге ужуражылганың дугайында парламентиге медеглелди август 6-да кылып тура, Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хурал болза шын угланыышкынче шимчээшкин болур деп, ол онзалап демдеглээн.

Чөвүлел хуралдың түңнел актызы болза бети-ле дээрге оон ыңайгы хөделиишкиннерни тодаргайлаар болгаш үнелеп көөр барымдаа болур политиктиг хүлээлгелерниң комплекизи болур деп, Г. Вильсон уламчылаан. Ол хүлээлгелер болза күрүнелер аразынга улам үре-түңнелдиг болгаш тургузукчу харылзааларны хөгжүдериниң үндезини болур.

Чөвүлел хуралдың кол документизинде бар хүлээлгелерни сагыыр болгаш күүседир сорулга-биле британ чазак бүгү-ле болдунар чүүлдерни кылыр деп, премьер-министр онзалап демдеглээн. «Ол чөвүлел хуралга көргүстүнген кады ажылдажылганың чаа ужур-утказы улам хөгжүүр дээрзинге бүзүрээр мен» — деп, ол чугаалаан.

30 ЧЫЛ БОЛГАН

ТОКИО. (СЭТА-ның корр.). **Японияга Хиросима хоорайның кырынче атомнуг бомбаны октааныңдан бээр августуң алдыда 30 чыл болганын демдеглээн.** Ол хоорай массалыг узуткаашкын чепсээниң айыылдыг халавынга ынчаарда таварышкан. 1945 чылдың августуң 6-да Хиросиманың кырынче октаан атомнуг бомба ынчаарда хоорайга чурттап турган 400 муң кижиниң чартык кезиниң амы-тынынга четкен.

Атомнуг бомбалаашкынның халавының 30 чыл болганынга холбаштыр августуң алдыда Хиросиманың тайбың парыгынга он-он муң кижи чыылгаш, кажыдалдың ёзулалын кылганнар. Ол ёзулал атомнуг бомбадан өлгеннерге тураскаалдың дөжээн салырындан эгелээн. Ол тураскаалдың тургустунар черинге радиоактивтиг херелдениишкинден сөөлгү чылда өлген 2.172 японнарның аттарын бижээн даңзы бижикти салган.

Ооң соонда Хиросима хоорай чагыргазының Даргазы Такэси Араки «Тайбыңче кыйгырыгны» номчаан. «Хиросиманың чурттакчылары бүгү кижи төрелгетенге тайбыңны негеп тур!

ПАТРИОТТАРНЫ ДЕТКИИР

БЕЙРУТ. (СЭТА). Палестин революциязынга дузалаарының Араб фронтузунуң күүскому арабтарның улусчу конгрезин чыылдырар саналды үндүрген. Ол конгресстиң сорулгазы арабтарның эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглаары болгаш Чоокку Чөөн чүктүң айтырыын шиитпирлээриниң боттуг базымнарынга удур, удурланыышкынның палестин шимчээшкининге шаптыктаар дээн империализмниң база сионизмниң планнарын үзе шаавары боор турар.

Фронтунуң күүскомунуң К. Джумблаттың даргалааны-биле Бейрутка боор эрткен хуралынга Чоокку Чөөн чүкте байдалды болгаш Ливанда палестин дескеннерниң байдалын чугаалажып көрген.

Фронтунуң төлээлери элээн каш араб чурттарже чорудар деп шиитпирни хүлээп алган. Олар Израильдиң үзүк-соксаал чок агрессчи үүлгедиишкиннериниң, а ол ышкаш Катаиб партияның фалангистериниң өөскүткен чепсектиг сегиржип алышкыннарының түңнелинде аар-берге байдалга таварышкан палестинерге дузаламчы дугайында чугаалажышкыннарны кылыр.

ЧАА ПЕРСПЕКТИВАЛАР

Бүгү диптерден үзүктел чок агым-биле кээп турар сорунзур медээлер Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле Чөвүлел хуралдың түңнелдерин делегейниң хөй-ниитизи болгаш улустары сеткилдиң алыс ханыышкыны-биле уткуп хүлээп көрүп турар дээр дугайын чугаалап турар. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң Хельсинкиге кылган чугаазында айыттынган чавырлыышкынны улам ыңай ханыладырының чугула айтырыгларынче тайылбырлакчылар улуг кичээнгей салып турарлар.

ХЕЛЬСИНКИ. Фин «Тиедонантаяга» берген интервьюзунга Финляндияның Коммунистиг партиязының Даргазының оралакчызы Т. Синисало мынчаар медеглээн: нийти-европа Чөвүлел хуралының түңнелдери делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң болгаш ылаңгыя СЭКП-ниң XXIV съездизиниң кылган түңнелдериниң тергиин эки бадыткап турар-дыр. СЭКП-ниң XXV съездизиниң болурунуң мурнуу чарыында XXIV съездиниң бадылааны Тайбың программазының чедиишкинниг боттанып турарының дугайын медеглеп, чаа съездиге белеткел улустар аразының кады ажылдажылгазын, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның принциптерин быжыглаарынче угланган улам улуг күжениишкиннер-биле херек кырында холбажыр деп бүзүреллиг чугаалап болур-дур.

• • •

ПРАГА. ЧССР-ниң даштыкы херектер министри Б. Хнеупек журналистер-биле ужурашкаш: Хельсинки Европада байдалдың хөгжүүр угланыышкынның ынаныш киирип турар бадылыг демдек. Европа улустарының амыдыралында чугула чада болу берген деп медеглээн.

• • •

УЛАН-БАТОР. Нийти-европа Чөвүлел хуралының чедиишкиннииг доозулганы улустар аразының харылзааларының төөгүзүнге мырыңай чаа арынны ажыдып турар деп, «Унэн» солун мурнуку чүүлүнде онзалап демдеглеп турар. Маңаа кайгамчык улуг ачы-хавыла СЭКП-ге, Совет чазакка болгаш тайбыңны, улустарның аразынга найыралды болгаш кады ажылдажылганы хөгжүдеринге онза чугула салыышкынны киирип турар СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң болуунта онаажыр.

• • •

БУХАРЕСТ. Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле Чөвүлел хуралдың ажылының чогумчалыг чаагай түңнелдеринге румын улус сеткил ханып, байыр чедирип турар деп, «Скынтейя» солуннуң редакция чүүлүнде чугаалаан.

• • •

БОНН. Хельсинкиге болган Чөвүлел хуралдың Түңнел актызынга ат салган чорук болза дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының оруунда чугула базым боор турар деп, Хостуг-демократтыг партияның Бундестагта фракциязының даргазы В. Мишник медеглээн. Чавырлыышкын Европаның хүн бүрү болур чүүлү болган турар ужурлуг деп, ол онзалап демдеглээн.

• • •

РИМ. Тайбың, айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга ам чүгле ынаныш болуру-биле кызыгаарланмайн турар. Ол сөстер 35 күрүнелерниң төлээлекчилериниң байырлалдыг хүлээп алган бады дангыраа, үүргези болгаш хүлээлгези апарган деп, «Джорно» солун бижип турар.

• • •

БЕРЛИН. Делегей херээженнериниң Демократтыг федерациязы Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле Чөвүлел хуралдың Түңнел актызынга ат салган чорукка байыр чедирип тур деп, ДХДФ-ниң Берлинде тараттынган медеглелинде чугаалап турар.

Хельсинкиге болган Чөвүлел хуралдың түңнелдери Херээженнерниң бо чылдың октябрьда болур деп турар Бүгү-делегей конгрезиниң ажылынга бүдүнныг чаагай салдарны чедирер дээрзинде чигзиниг чок деп, ында чугаалаан.

• • •

БЕЙРУТ. СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга Ливанның шаандагы президентизи Шарль Хелу мынчаар медеглээн: «Хельсинкиге кылган бодунуң төөгүлүг чугаазынга Л. И. Брежнев тайбыңга ынакшылдыг совет даштыкы политиканың үндезини боор турар тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның принциптерин база катап бадыткаан. Бодунуң чуртунуң болгаш бүгү делегейге тайбынның эрге-ажыктарынга дүүштүр Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш оон Чиңгине секретарының үндүрүп турар буяннын чаагай күжениишкиннерин бистер бедик-биле үнелеп турар бис».

(СЭТА).

КҮРҮНЕ СЕКРЕТАРЫНЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Хельсинкиге болган Чөвүлел хурал делегей харылзааларында дүшкүүрлүг чорукту кошкадыр арганы берип турар принциптерни тургускан» деп, америк телевидениеге интервьюзунга АКШ-тың күрүне секретары Г. Киссинджер медеглээн.

«Дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкыны АКШ-тың эрге-ажыктарынга дүгжүп турар. Ол чорук ядролуг чепсектиг ийи улуг күрүнелер — АКШ биле ССРЭ — шериг удур турушкунунуң айыылын бичеледирин оралдажып турарын көргүскен. Чавырлыышкын болза кандыг-бир чүүл дээш кандыг-бир кижиге бистиң кылып турар эвилең чоруувус эвес-тир. Ол болза бистиң бодувуска болгаш өске чурттарга бистиң кылып турар чүүлүвүс болур. Дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынының кол утказы ында болур» деп, күрүне секретары чугаалаан.

Ангола: дүшкүүрлүг чорук хевээр арткан

БРАЗЗАВИЛЬ. (СЭТА). Анголада байдал дүшкүүрлүг боор хевээр арткан. Август 4-те Анголаны хостаары дээш улусчу шимчээшкин (МПЛА) биле Анголаны хостаарының национал фронтузунуң (ФНЛА) аразында чурттуң элээн каш хоорайларынга [illegible] дугайында дугуржулгага ат салза-даа, ийи хоорайга — Бенгелада болгаш Лобитуда тулчуушкуннар үргүлчүлевишаан. Луандының кыдыкы кудумчуларында атылажышкын база үргүлчүлеп турар.

ЛИССАБОН. (СЭТА). Португалияның телевидениезинге интервьюзунга ПМЛА-ның даргазы Агостиньо Нето Мурнуу-Африка Республиканы, АКШ-ты болгаш Заирни Анголаның иштики херектеринче холгаажып турар деп буруудаткан. Луандаже чепсектиг күш-биле [illegible] ФНЛА-ның [illegible] хевээр артарынче [illegible] бар.

ПОРТУГАЛИЯДА БАЙДАЛГА ХАМААРЫШТЫР

ЛИССАБОН. СЭТА-ның корреспондентизи З. Ковалевтуң дамчытканы:

Сөөлгү хүннерниң иштинде Португалияның элээн каш районнарында байдал база катап баксырай берген. Ол дугайын Португунуң соңгу талазында Фамаликау деп хоорайжыгашта болуушкуннар херечилеп турар. Ында элээн хонуктар иштинде улаштыр неофашист идегеттер ужур-хуржок чүүлдерни үүлгедип турарлар. Август 5-те хулиганнар ол черде Португалияның Компартиязының төвүнче халдааш, ону үптеп, дашкаар үндүр октаап эт-херекселдерни болгаш документилерни өртедипкен болганнар. Ындыг байдалдар [illegible] хүннерде өске хоорайларга, чижээлээрге Санту-Тирсу хоорайга база [illegible].

Август 5-тиң дүнезинде Лиссабонуң кудумчуларының бирээзинде бомба частыышкыны болган. Ол материалдыг хораны чедирзе-даа, аас-кежиктиг таварылга боор чурттакчы чоннуң [illegible] «Португальский легион» деп фашист организациязының диверсант бөлүү [illegible]. Коимбре хоорайга [illegible] күштериниң чүък машиназын чаза тевискен.

Португалияның Компартиязы болгаш чурттуң өске-даа демократтыг организациялары реакцияның ужур-хурум чок [illegible] болгаш делегей реакциязының антидемократтыг [illegible] деп, «Секуло» солун онзалап демдеглээн.

Делегей империализминиң [illegible]

Шевер-кыстың
БУЛУҢУ

Шевер-кыстың булуңу

Татьяна Блиновская — Одессаның политехниктиг институдунуң студентизи. Саян ГРЭС-тиң тудуунга чурттуң политехниктиг институттарының студентилери күзелдиг-биле кээп, практиказын эрттирип турарлар.

ГРЭС-тиң тудуунда тускай гидроэлектромонтажта Татьяна практикалап турар. Ол практиказының хөй кезиин тудугга каңналга кылырының шынарын хынаарынга эрттирген.

ЧУРУКТА: Татьяна Блиновская.

П. ДЕМЕНТЬЕВТИҢ фотозу.

АВГУСТА

- ● «Социалистиг ниитилел үезинде херээженнерниң күш-ажылының байдалының өскерлиринге эртем-техниктиг девшилгениң салдары» деп темага Бүгү-эвилел конференциязы Иваново хоорайга болур.

* * *

- ● Ажылчын херээженнерниң ажыл-амыдырал болгаш дыштанылга байдалдарының Бүгү-эвилел көрүлдези үргүлчүлеп турар.

* * *

- ● Бистиң чуртта херээженнерниң аразында «Профессиязынга эң дээре» деп ат дээш конкурс үргүлчүлевишаан.

ЭСКИТ ЧОК ТИГ ХЕПКЕ ЧАРАШ

Ажылдың баштайгы хүнүнге эртежик чедер дээш Светлана дан бажында туруп келген. Күскү хүнүң эртенги херелдери, уйгузундан шагда-ла одунган хоорай, ажыл-ишче далашкан кижилер оон бир-ле дугаар ажылдап бар чыдарынга байыр чедирип турганзыг болган. Уругнуң сагыжынга директорнуң дүүнгү «Сен дег аныяк кыстар бисте хөй. Оларның-биле чаржыр апаар сен. Эки кызып ажылдап көр аа, Светлана» — деп чагыг чугаазы кирип чораан.

Аныяк кыс дааранылга фабриказынга кирип кээрге, чамдык кижилер кидин-түлүк ажылдап кирипкен болган. Ында-мында дааранып машиналарның дааш-шимээни, ажылдаан кижилерниң аразында чугаа-сооду, бир-ле аялгалыг болган. Ынчан Светланага, дүүн директорнуң өрээлинге көргени, кижи ортузу чеде берген, бажының дүгүн чолдайтыр таартып алган, шоваа карактарлыг, баштак угбай бо чедип келген. Ол ону эдертип алгаш, бир хүрең өңнүг дааранып машинаның чанынга чедире берген.

— Светлана, сээн ажылдаар машинаң бо-дур. Ону кончуг камныг эдилээр сен. Баштайгы ажыл хүнү-биле байыр чедирдим — дээш, бригадир чоруй барган.

Баштайгы хүн Светланага шынап-ла берге болган. Бригадирниң эккеп берген ак-чооргазын даарап-даарап көргүзерге, мастер оозу-моозу четпестир, даарааның дөрт эвес дээш холуп каапкан. «Мен-даа дааранып шыдавас кижи-дир мен. Соксаар бе?» деп дүвүрээзинниг бодалдар тыптып келгилээн.

Уруг пат турупкан чанып келген: холу-буду ыстаар, оорга-мойну шылаар болган. Мастерниң дааранылга дугайында берген номун номчуп чыткаш, чык кылдыр удуп калган. 1970 чылдың ыржым дүнү уругга таан-даа тааланчыг болган.

Оон бээр ам дөрт чыл эрткен. Аныяк дааранынкчы үе-биле деңге чаржып, харын-даа ону мурнап турар апарган. Фабрикага дааранып ажылдаары-биле келген аныяктарны ол дагдынып ап турар. Оларга дааранырының чажыттарын айтып берген-даа тургулаар. Эш-өөрү, бригадири, мастери-даа ону эки ажылы дээш мактаар, хүндүлээр.

Чаа-ла чээрби дөртеп чоруур аныяк кыстың чуруу «Фабриканың эң дээре кижилери» деп хүндүлел самбыразында.

— Светлана Чимитовна биче сеткилдиг, ажылынга ёзулуг бердинген, хөй-ниитиниң ажылдарындан чылып калбас кижи. Ол чыл бүрүде ай, квартал, чыл планнарын доктаамал 130—150 хуу күүседип келди. Онаашкан үлүүн ажыр күүсетпээнде оожургал деп чүве билбес. Ындыг төлептиг кижи-биле ажылдаарга өөрүнчүгдаа, чоргаарапчыг-даа-дыр — деп, ооң бригадири Лидия Алексеевна Монастыршина чугаалап олурар.

Светлана Ховалыгның ажылдап турар бригадазы комсомолчу аныяктарның апарган. Ында бежен ажыг кыстар бар. Оларның аразында социалистиг чарыш калбарган. Светлананың фабрикага хурал-суглаа болу бергенде кедип шаап алыр костюмунда «1973 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи» деп хөрек демдээ чайынпап чоруур. Ол — коллективте тургустунган уран чүүл бөлгүмүнүң киржикчизи.

Аныяк мурнакчы кыс тоску беш чылдың доозукчу чылының онаалдаларын ажыр күүсеткеш, ам 1976 чылдың, азы оңгу беш чылдың бирги чылының май айының үлүүнде ажылдап турар. А эрткен июнь айның бүдүрүлге планын ол 130 хуу күүсеткен. Фабрикага ажылдап келген дөрт чылының дургузунда ортумаа-биле 38.880 рубльдиң продукциязын бүдүрген.

Н. САРЫГ-ООЛ.

ЧЕЧЕКТЕРДЕН БООДАЛДАР

Бистиң амыдыралывыста бүгү улустуң азы амы-хуунуң-даа байырлалдары чечектер-биле ханы харылзашкак. Эргим кижилеривистиң төрүттүнген хүнүнде азы кандыг-даа байырлалдарда дириг чечектерниң букединден үнелиг өргүп сунар белек турбас.

Өөредилге чылының эгезинде бичии азы элээди-даа класстарның өөреникчилери башкыларынга, төрээн школазынга боодал-боодал чечектерни эккээр, а кажан өөредилге чылы дооступ турда база-ла чечектер сагланцайны бээр. Ынчангаш өөреникчи бирги класстан онну доосkуже чечектерден чарылбас. Ол чорук уругнуң эстетиктиг кижизидилгезинге эки салдарлыг.

Бажың чечектери өрээлдерни аян-шинчи киирер. Аңаа канчаар, чүүден-даа кылган кылымал чечек «адааннажып» четпес. Ынчангаш саазындан ийикпе пөстен кылган кылымал чечектиң орнунга дириг чечектиң чаңгыс будуу үнелиг.

БУКЕТТИ ЧЫЫРЫ

Бир боодал букетти чыыры дээрге, туттунган-на чечекти кезип, үзе соп, кожа тудуп алыры эвес, үнүштүң өңнежип, чүзүннежиринче, оларның аян хевиринче ниити кичээңгей салыр парып арга болур. Японияда чечектерден букетти шын шилип вазалаар (тускай чечек сугар сава) «Икэбана» арга сөөлгү 500 ажыг чылдарда туруп келген Ол уран аргага кыс уругларны 7 харлыындан на тускай школаларга өөредип эгелээр.

Бамбук унундан кезип кылган вазажыгаштарга ийи-чаңгыс чечек сугар, аян хевири, чүзүнү чараш будуктарны, бүрүлерни база таарыштыр чыыр. Ындыг будуктар, бүрүлер болгаш чечектер вазага бот-боттарынга чыгшынчак эвес хостуг турган тудум көрүштүг болур.

Чечектерден урап, чараш букет чыыры чүгле Японияда эвес, бистиң-даа чуртувуста, ылаңгыя Эстонияда дыка делгерээн. Москвада улус ажыл-оглуйының чедиишкиннериниң делгелгезинде «Ногаанчыдылга болгаш чечектер өстүрери» павильонга чыл бүрүде янзы-бүрү чечектерден аңгы-аңгы букеттерни темажыды делгеп келген. Найысылалывыс Кызылга чечектер делгелгезин чылдынга эрттирип турары чаңчыл болган.

Чечектерни тарып, өстүрериниден аңгыда букетке кезип алган чечектерни ажаап билир, чараштыр делгээриниң аргаларын база билзе эки.

ЧЕЧЕКТЕРНИҢ ӨҢҮ

Аңгы-аңгы өңнүг чечектерни чаңгыс черге чыып кээрге чамдыкта каракка таарымчалыг, азы бирде таарымча чок болгулаар. Ылаңгыя кызыл болгаш өкпе өңнүг георгиннер таарҗып турда, сарыг болгаш кызыл-сарыы чүүлдешпес. А бир эвес өкпе өңнүг чечектиң чанынга сарыг өңнү кожа тудар болза кончуг чараш көстүр. Кызыл сарыг өң көк өң-биле дыка чүүлдежир, кызыл өң ногаан өңге тааржыр.

ВАЗАЛАР

Чечек вазазы бөдүүн-даа болза ажырбас, чүге дээрге үнүш боду-ла өске каасталга чокка чараш болгай. Чечектер бөдүүн вазаларны өң, хевир киирип турар. Чечек чаңгыс аай бөдүүн болган тудум бөдүүн сава херек.

Ындыг-даа болза, розалар, гладиолустар, лилиялар ышкаш чечектерни сугар вазалары нарын, чараш болза эки. Оларны фарфордан, хрустальдан кылган тускай вазаларга тургузарга улам чараш.

Вазаларның өңү болгаш хевири чечектерден кол хамааржыр. Чижээ кызыл-сарыг өңнүг чечек кара вазага таарҗыр. «Кара плац» арзылаң аксы деп чечекти куулдур стаканга суккаш көөрге дыка чараш. Оон ыңай вазаның узун кысказынга чечекти таарыштырар. Ылаңгыя гладиолустарны цилиндр хевирлиг вазага тургузар. Кыска сыптыг, чер чаттылчак чечекти калбак вазага сугар, Кандыг-даа букетти баскылаштыр дыгывас, аргалыг болза чечек санап аңгы, тода көстүп турза улам эки.

СҮМЕЛЕР

Букетке чечекти эртенги сериинде кезип алыр. Ону чидиг бижек-биле эрай шавыштыр кескеш сугга тургузар. Букеттиң чечээ оңгуже сугга тудар.

Сирень, георгиннер, жасмин, хризантем, , гладиолустарның кескен ужундан ыңай бүрүлерин ап кааптар.

Чөөн чуктуң магы сүттелчек суглуг, оозу доңмазын дээш кескен дораан чылыг сугга, ооң соонда чоорту соок сугга сугар. Хек давай, фиалки ышкаш чечектерни соок-даа сугга суп болур. Георгинни кескеш ооң чечээнче суг бүлгүрер, суг дамдылары чечек каъттарының аразынче кирген тудум эки. А ландыш, лилияның кырын суг-биле өттүрбес.

Букетти сугга сугар мурнунда чечек бүрүзүнүң кескен чериниң чоогунда бүрүзүн ап кааптар, чүге дээрге, сугга тургаш ол ылчырап, чечекти дүрген баксырадыптар. Букетти үр тургузар дизе суун хүнүнүң солуур. Оон ынай бир чажыт болза, суглуг вазага ыяш хөмүрүн суп каар. Ол сугну дээк чыдытпас. Ол ышкаш химиктиг заводтарның үндүрүп турары «Бутоп», «Флора» деп таблеткаларны суглуг вазага суп каарга чечектиң үр турарынга база дузалаар. Ылаңгыя георгиннер, гладиолустар, роза, хризантем, мактарның үр турарынга аспириинниң дузазы улуг. Тюльпаннар, астралар, мооиннер суккан вазаларга ак чигирни каар. Ындыг янзылыг букет кылгаш үрелбезин дээш спирт, чем дузу каар-даа чечектер бар.

Л. КАЛИКУЛИНА,
чечек остүрериниң специализи.

Спорт

БИРГИ ЧЕР ДЭЭШ

Хол бөмбүүнүң талазы-биле Тыва АССР-ниң бирги чери дээш маргылдаа Кызылда Культураның болгаш дыштанылганың Н. Гастелло аттыг парыгында эгелээн. Ук чемпионат республиканың эки тура спорт ниитилелдериниң шилилдек командаларының аразынга болуп эртер.

Эр улустуң чемпионадында «Спартак» эки тура спорт ниитилелинден 2, «Урожайның» мурнундан—2, «Динамо» биле «Трудовые резервы» коллективтерден — бир-бир, шупту 6 команда бирги чер дээш ойнап кирипкен.

Командаларның эрткен чылгы составында элээн өскерилгелер болгулаан. Чижээ: «Динамо» командазының чемпион спортчуларының хөй кезин янзы-бүрү чылдагааннар-биле солуттунган. Ооң кол халдакчызы турган В. Шориков ам «Спартак-1»-де ойнай берген. Кызылдың динамочулары биле «Спартактың» бир дугаар командазының хол-бөмбүкчүлериниң баштайгы оюну-биле маргылдаа ажыттынган.

Хол бөмбүүнүң хоочун ойнакчыларының бирээзи А. Седип-оол бодунуң өөреникчилерин баштап алгаш. «Трудовые резервы» коллективинден чаа команданы белеткээш, чемпионатта киржип турар. Ол команда баштайгы хүнде шырак ойнакчылардан шилиттинген «Урожай-1»-ге 1:3 санга уттурза-даа, органзастыг эки белеткенген кадээ спортчуларның төлээлерин чамдык оюннарда девиделип, удуп-даа аар чыгы тавары лгалар тургулаан.

Хову-Аксының металлургтары «Спартактың» ийи дугаар командазында ойнап турарлар. Олар маргылдааның эге хүнүнде «Урожай-2»-ни 3:2 санга удуп алыр аргалыг болганнар.

Д. САЛЧАК.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АВГУСТ 8-ТЕ

МОСКВАДАН

11.50—Медээлер.
12.00—Уругларга фильм. «Кара даг». Уран-чечен фильм.
13.25—«Буратинонуң делгелгези». Өңнүг.
14.00—Хөй серийлыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. «Давид Копперфилд». (Англия). 5-ки, 6-гы серия.
15.45—Теннис. Маргылдаада эң шырак мастерлер. Өңнүг.
16.00—«Останкинонуң концерт студиязы чалап тур». Өңнүг.
17.30—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.00—Документалдыг фильм.

МОСКВАДАН

18.10—«Москва болгаш москвачылар».
18.40—Хөй серийлыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. «Давид Копперфилд». (Англия). 5-ки, 6-гы серия.

КЫЗЫЛДАН

20.25—««Телемедээлер». Дамчыдылга.
20.35—«Тываның неделязы». Информастыг программа.
20.50—«СЭКП-ниң XXV съездизинге уткуштур». Тудугжу хүнүнге турасааткан дамчыдылга.
21.30—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

21.35—«Останкинонуң концерт студиязы чалап тур». Өңнүг.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Агаар

Бөгүн республикага булуттагылап каап турар хүн болур. Бичии чаашкыннаар. Агаарның температуразы даглыг черлерге 15—20, оон арткан нарынга 20—25 градус чылыг.

Кызылга шык шоолуг дүшпес. Агаарның температуразы 20—22 градус чылыг.

редактор
В. С. ШАРАВИЙ.

Кино

АВГУСТ 8-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Шаңнал» 9.50, 11.40, 13.30, 15.20, 17.10, 19.00, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кадын Аннаның билзээ» 10.20, 12.05, 13.50, «Чермен» 15.30, 17.20, 19.10 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Сени шиңме!» (8-ки үндүрүлге) 15.00, 10.00, «Черлик чечектер» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чоруунар чогузун, капитаннар» 15.00. «Чуртташтар» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Кадайлар тергиндели» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

АГИТКВАРТИРАЛАР — ОРГАНИЗАКЧЫЛАР

Сөөлгү үеде чурттакчы чоннуң ортузунга культура-массалыг болгаш кижизидилге ажылын чорударының база бир онзагай хевири суурларда тургустунган агитквартиралар апарган деп чүве билдингир болгай. Бистиң суурда ындыг 5 агитквартира бар. Суур чаагайжыдылгазынга, корум-чурум тударынга, школачыларның өөредилгезин хайгаарап, аныяктарны коммунистиг ёзуга кижизидеринге оларның киирип турар үлүг-хуузу улуг. Квартира бүрүзүн чараштыр шимеп, дерээн. Ында социалистиг хүлээлгелерни, кышкы үеде школачыларның алган демдектерин, ажыл планын бижип аскан. Ол ышкаш солуннар, журналдарны, кижизидилге болгаш депутаттар ажылдарының дугайында брошюраларны делгээн.

Агитквартиралар шеф ажылы организастаарынга дыка таарымчалыг. Оларның организастаан шефтеринге суурнуң чурттакчылары идепкейлиг болуп, малчыннарның кажааларын коптарарынга, школага одаар ыяш белеткээринге база хөй кыргылдазынга ажылдааннар. Ылаңгыя № 5 агитквартираның кежигүннери мал чеми белеткээринге ак сеткилдиг киржип турарлар. Олар 20 тонна будук-бүрү, 19 тонна сиген белеткээр планныг. Амгы үеде 12 тонна ажыг будук-бүрүнү белеткээш, сүт-бараан фермазында барып чедирген. Ажыл ам-даа уламчылап турар.

Агитквартиралар кежигүннериниң хөй-нииты ажылдарынга, ылангыя концерттерге киржилгези эки. Суурнуң агитквартираларының аразынга «Кым-даа, чүү-даа уттундурбаан» деп девизтиг концерттерни организастаан бис. Оларның программазы янзы-бүрү, утка-шынары бедик болганып жюри демдеглээн. Түңнелинде бирги черни № 1 агитквартира (даргазы А. Борбак-оол), ийиги болгаш үшкү черлерни № 3, № 5 агитквартиралар (даргалары М. Ямаа, С. Чинчин) ээлээн. Оларга тус-тузунда дипломнарны болгаш өртектиг шаңналдарны тывыскан. Үстүнде агитквартираларның кежигүннери Б. Ноозун, Э. Сайды, С. Дондук, О. Идам, А. Тангыт, К. Шимекей болгаш өскелер-даа концерттерге киржип, номерлерни эң эки күүсеткени дээш шаңнатканнар.

Ындыг янзылыг көрүлделерге шилиттинген номерлерни агитбригаданың үнүүшкүннүг концерттеринге кииришт ирип турарывыс база чаңчыл апар чыдар.

Кижизидилге, культура-массалыг болгаш агитмассалыг ажылдарны агитквартиралар дамчыштыр чон ортузунга чорударынга башкыларны, кадээ ажыл-агыйның специалистерин, кадээ Совет депутаттарын база доктаамал кииришт ирип турар бис. Агитквартиралар комсомол комитеди, библиотека-биле демнежип алгаш, янзы-бүрү темалыг кежээлерни эрттирип турар. Ылангыя февраль 23-те, март 8-те база уруглар камгалалының хүнүнде эрттиргилээн кежээлер хөлчок солун болган.

Ол ышкаш агитквартиралар аразында социалистиг чарыш калбарган. Маңаа агитквартира кежигүннериниң ажыл-херээн бүгү талалыг көөр: бүдүрүлгеге, хөй-нииты ажылдарынга болгаш концерттерге киржилгезин, сагылга-чурумун, арыг-шеверин, уруг-дарыын кижизидип турарын дээш өске-даа. Чарыштың түңнелин өй-өйлеп үндүрүп турар бис.

Бистиң Ленин аттыг колхоз бирги чартык чылда күрүнеге эът садарының планын 100, сүттүүн — 128, дүктүүн —220 хуу күүсеткеш, районнуң колхозтарының аразында калбарган социалистиг чарышка тиилекчи болуп, СЭКП Эрзин райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган. Бо чедиишкиннерде суурнуң агитквартираларының киирген үлүү база эвээш эвес.

Амгы үеде шупту колхозчулар доозукчу чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде доозар, СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуур дээш улам күжениишкинниг ажылдап турарлар. Оларның мурнуку одуруунда суурнуң агитквартираларының дыка хөй кежигүннери чоруп турар.

Д. ДУЛГУ,
М. КЫНЫРАА,
Ч. САГААНДАЙ.

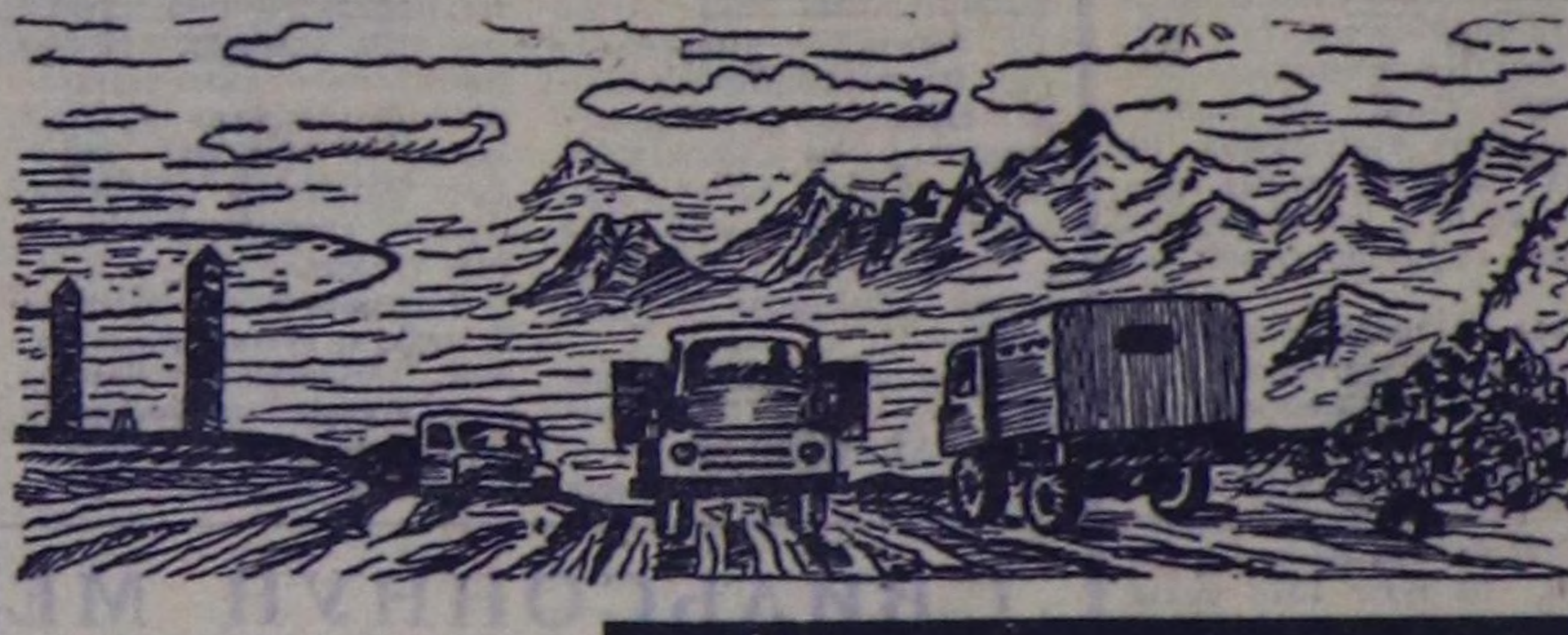

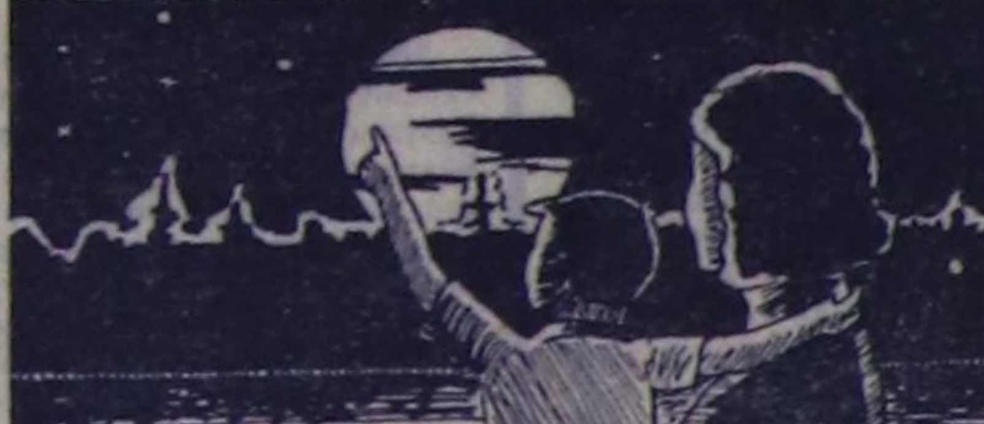

Мөңгүн-Тайга районнуң Мөген-Бүрен сес чыл школазының чурулга башкызы Октябрь Бүрбүнүң «Арт кырында» база «Корабль бе, сылдыс бе, авай?» деп чураан чуруктары.

Бөгүн «Тувинская правдада»

- ● «Сиген кезилдезиниң шалыпчы айы чоруп тур». Бөлүк материалдар.
- ● «Уткуштур план». Бүгү-эвилелдиң бот-өөредилгелиг, политехниктиг институдунуң доцентизиниң корреспонденциязы.
- ● «Чугай канчап ховар апарганыл». А. Бониниң корреспонденциязы.
- ● «Дерсу Узала-биле ужуражышкын». В. Вапжапетянның корреспонденциязы.
- ● Бистиң чурттан, даштыкыдан болгаш спортчу информациялар.

Фельетон орнунга

УЧУРАЛ: — „МЕН ШЫДААР“

«Оваалаар деп тургаш, куруглаар» деп улустуң чугаалажыры кончуг шын. Бо чүүлдүң маадыры 64 харлыг, ооң фамилиязын, адын Учурал Лаажап дээр. Даштындан көөрге топтуг-томааннг, чыткан хөй тургуспас кылдыр көстүр. Ооң алыс сагыш-бодалын силерге таныштырып көрейн. Ол моон мурнунда чылдарда Эрзин өрү Улар деп черже чай боорга бодунуң хуу малдары-биле көжүп чоруй баар турган. Ооң чайлаанче белен-селен кижи-даа четпес. Ында ооң кылып, үүлгедип турар хуу ажылы-ла хөй. Оларның бирээзи оорланыры. 1972 чылдың чайынында Таңды районнуң девискээриниден 24 аныяк шарыларны Улар хемниң бажын таварты тайга, сыннар кырладып чорааш, сүрүп эккелгеш, уругларынга, чоок төрел ха-дуңмаларынга мал-мaганга солуп тургаш, ажыглапкан.

«Хүлбүс аткан черин хүннүң эңнаар» деп үлегер чугааны сактып келгеш, 1973 чылда база-ла бодунуң эштери-биле аъттаныпкан. Бо удаада чоруу аайлашканзыг бооп, 8 баш улуг инектерни сүрүп эккелгеш, база-ла ындыг хевирлиг ажыглааш, малының кырынга кадып алганнар. Хөй катап оорланганының түңнелинде баяаш: «70 хире инектиг, 40 шаа чылгылыг мен, мен шыдаар» — деп, Тазыргай деп черниң чоогунда аалдарга эзирик чалчыттынып чорууп турган.

1974 чылдың август айда өөрү Самбуу, Комбужап суглар-биле үш дугаар «үнүүшкүнче» белеткенип тура, чарын салып көөрге, «олча-омактыг, оруу ажык» болган. Амдажаан оор өөренген чаңы, шээжи дег билир апарган оруу-биле хап чоруткаш, олла Таңды районнуң девискээринден 19 баш улуг хайнак инектерни үзе сүргеш, дүнүнүң караңгызын ажыглап, черниң берт-казын эдерти сүрүп чорааш, аалынга эккеп алган. Ол малдарын ажыт киирер чай алынмаанда, малдың ээлери болгаш истелге органнарының ажылдакчылары сүрүп чедип келген. Кажар оорлар инектерни берге черлерге чажырып каанындан оларны сүрген кижилер вертолёттуг, аът-хөлдүг каш хондур дилеп чорааш, инектерни оорларның холундан адырып алган. Ынчалзадаа оорлар күрүнеге болгаш малдарның ээлери ажыл-агыйларга улуг шүүделди чедиргени чугаажок.

Оорларны тудуп, инектерни тыварынга дузалаан Таңды районнуң истелге органнары оорларның кырынга херек отурган, РСФСР-ниң кеземче хоойлузунуң 89 чүүлүнүң 3 кезээ-биле оорлар буруудаар ужурлуг деп көргеш, Эрзин районнуң улус судунче шилчидип берген. Районнуң улус суду ук херекти көргеш, кем-херек үүлгедикчилериниң баштыңы Лаажап Учуралды эдип чазаар күш-ажыл колониязынга үш чылда хорутдаар деп шииткен.

Лаажап Учурал хоругдал черинче чоруткан сөөлүнде ийи ай хире болганда, өскен-төрээн черинче ээп чанып келген. Ол томаарып, чавырлыр хамаанчок, ам база-ла: «Мен шыдаар, чанып келдим, көрүңердаан, хоойлу деп чүвеңер хөй чүведир» — деп, бпээги-ле чалчыттынар чаңын уламчылап чоруп турар. Колхоз, совхоз, күрүне шүүдедип чоруур шак мындыг кем-херек үүлгедикчилерин чүге шыңгыы көрбезил, оларның ниитилелге чедирген когарал-шүүделин ол оорлап тургаш чыып алган малмаганындан чүге төлетпес чүвел дижип, Эрзин районнуң «Мөрен» колхозунуң ажылчыннарының хомудап чугаалажып турары-даа чөптүг боор.

Күрүнениң өнчү-хөреңгизи болур хөй баш малды оорлааны дээш шииттиргеш база ооң назы-харының улгады бергениң барымдаалааш, онаашкан херээнге келдерел-чииге деп көргүзерге, ону кижизиг ёзу-биле үнелеп көрбес Учурал ышкаш ындыг кижилерниң човаар сеткили, арын-нүүрүдаа чок-ла-дырзэ. Эрге-чагырга органнары ындыг кижилерни шыңгыы хайгааралга ап, чогуур хемчеглерни албас болза, оларның аажы-чаңы-даа ондактыг-ла. Тайга-сыннарда, хемнер уннарында чайлаглап турар Таңды районнуң малчыннары, эрги «аалчынар» «Мен шыдаар» Учуралынар аалында катап ээп чанып келген, хостуг-шөлээн чаннап турар болдур эвеспе, кичээңгейлиг болуңар!

С. ОНДАР.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ. Индекс 667000 Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу. бажыы № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63. редакторнуң оралакчыларының 35-24. пропаганда килдизиниң 31-75. харыысалгалыг секретарьның 23-35. партийжи амыдырал килдизиниң 37-13. культура килдизиниң 23-54. кадээ ажыл-агый килдизиниң 21-47. үжетчүр килдизиниң 23-54. чагаа килдизиниң 41-27. информация база совет тургузуг килдизиниң 20-60, корректорларның 27-41. бухгалтерияның 50-22. солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТИРАЖЫ 15877. ЧАГЫ № 224.
СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажыы № 1).
ТС—01117.